

ΟΙ ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΟΙ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΓΙΑΜΑΛΑΚΗ*

Μεταξύ τῶν μινωικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς γνωστῆς ἐν Ἡρακλείῳ Συλλογῆς Γιαμαλάκη¹ λίαν σημαντικὴν θέσιν κατέχουν οἱ μινωικοὶ σφραγιδόλιθοι, περὶ τοὺς τριακοσίους πενήκοντα τὸν ἀριθμὸν. Πρόκειται περὶ μιᾶς τῶν πληρεστέρων καὶ διδακτικωτέρων συλλογῶν τοῦ εἴδους ἐκείνου τῆς μινωικῆς μικρογλυπτικῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ κυρίαν πηγὴν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης τῶν μινωιτῶν. Ἀντιπροσωπεύει ὅλας τὰς περιόδους καὶ ἐπιδεικνύει μοναδικὴν ποικιλίαν λίθων καὶ σχημάτων. Ἡ δημοσίευσις οὕτω τοῦ τμήματος τούτου τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη θέλει παράσχη εἰς τοὺς μελετητὰς ἀξιόλογον ὕλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφθονα θὰ προέλθουν διδάγματα.

Εὐκόλως διαχωρίζει τις τὴν τάξιν τῶν προιμωτέρων ΠΜΙΙΙ-ΜΜΙΙ σφραγιδολίθων, ἰδιαιτέρως γνώριμον κατασταῖσαν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ κλασικοῦ ἔργου τοῦ Fr. Matz, Frühkretische Siegel, Berlin 1928. Τὰ κύρια σχήματά των εἶναι τὸ πρῖσμα, ὁ κύλινδρος, ὁ κῶνος, τὸ πλακίδιον, τὸ κομβίον, τὸ ἀπίδιον, τὸ περίαπτον, τὸ σφραγίδιον, ὁ σκαραβαῖος· μεταξὺ τούτων ὁμοῦ διακρίνονται καὶ πλαστικαὶ ἀποδόσεις. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει περίπου ἑκατὸν σφραγίδας. Πολυαριθμοτέρα εἶναι ἡ τάξις τῶν σφραγιδολίθων τῆς ἀκμῆς τῶν νεωτέρων ἀνακτόρων : ἐπικρατοῦν ἐκεῖ τὰ σχήματα τοῦ πεπιεσμένου κυλίνδρου, τοῦ φακοειδοῦς καὶ τοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς, καὶ μεταξὺ τούτων περιλαμβάνονται αἱ μᾶλλον ἀξιόλογοι ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης καὶ τεχνικῆς σφραγίδες. Φακοειδεῖς τὸ πλεῖστον καὶ κατὰ κανόνα ἐκ κοινοῦ στεατίτου εἶναι αἱ σφραγίδες τῆς τρίτης τάξεως, τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς, ἀναγνωριζόμεναι μᾶλλον εὐχερῶς καὶ ἐκ τῆς προχειρότητος τῶν σχεδίων των. Εἶναι αἱ μᾶλλον ὀλιγάριθμοι τῆς Συλλογῆς. Εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τάξιν ἀνήκουν σφραγίδες τινες δυνάμεναι νὰ χαρακτηρισθοῦν διὰ τὸ σχῆμά των, τὴν ἐξαιρετικὴν τεχνικὴν των ἢ τὴν παράστασιν των ὡς ἀληθῆ ἀριστουργήματα τῆς μινωικῆς μικρογλυπτικῆς. Ἡ πληρότης τοῦ σχεδίου, ἡ ἄρμονία τῆς συνθέσεως καὶ ἡ λεπτότης τῆς ἐκτελέσεως ἐπὶ μικροσκοπικῆς σφραγιστικῆς ἐπιφανείας ὄντως καταπλήσσουν.

*) Ἐκφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν κ. Ν. Πλάτωνα, διὰ τὴν βοήθειαν καὶ καθοδήγησιν πού μου παρέσχε διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐμφάνισιν τῆς ἐργασίας μου.

¹) Περὶ ταύτης βλ. «Κρητικά Χρονικά» Α' (1947) σ. 219 κ.έξ.

Εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφανθῇ τις ἂν εἰς τὴν Συλλογὴν ἀντιπροσωπεύονται αἱ κυριώτεραι τῶν μινωικῶν περιοχῶν τῆς νήσου καὶ τοῦτο λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἀντικειμένων : ἐφ' ὅσον οἱ λίθοι δὲν προέρχονται ἐξ ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ ἠγοράσθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς παρὰ χωρικῶν, εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ὁποίων σπανίως δύναται τις νὰ βασισθῇ διὰ νὰ καθορίσῃ τὴν προέλευσίν των, καθίσταται ἄδύνατος ἡ κατανομὴ κατὰ περιοχὰς εἰς ομάδας διὰ τὴν μελέτην τῶν μεταξὺ τούτων σχέσεων. Ὁ συλλογεὺς Γιαμαλάκης περισυνέλεξε τούτους ἐν μέρει ἐν Ἡρακλείῳ ἀγοράζων παρὰ τῶν προσκομιζόντων χωρικῶν, ἐν μέρει κατὰ τὰς μεταβάσεις του εἰς διάφορα χωρία τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Κρήτης. Κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν πωλητῶν ἢ πλειονότης τῶν λίθων προέρχεται ἀπὸ τάφους. Εἶναι ἄλλως γνωστὸν ὅτι πράγματι τὰ μινωικὰ νεκροταφεῖα ἔδωσαν τοὺς περισσότερους κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Βεβαίως δὲν λείπουν οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς οἰκίας. Πολλοὶ προέρχονται ἀσφαλῶς ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Κνωσοῦ, ἀκόμη ὅμως περισσότεροι — μάλιστα τῆς πρώτης τάξεως — ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν Μαλίων. Οἱ περισσότεροι τούτων περισυλλέγονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν καλλιεργουμένων ἀγρῶν, μάλιστα, μετὰ ἀπὸ περίοδον βροχῶν. Εἰς τοὺς δημοσιευθησομένους καταλόγους θὰ σημειωθῇ ὁ τόπος προελεύσεως, ἐφ' ὅσον οὗτος κατέστη γνωστός.

Ὁ μέγας ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν λίθων δὲν ἐπιτρέπει τὴν δημοσίευσιν ὀλοκλήρου τοῦ ὑλικοῦ ταυτοχρόνως. Διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὅπως γίνῃ ἡ δημοσίευσις τμηματικῶς καὶ κατὰ κατηγορίας, ἀκολουθουμένου τοῦ συστήματος κατανομῆς εἰς ταύτας, τὸ ὁποῖον, βάσει τῆς κυρίας χρονολογίας καὶ τοῦ σχήματος, καθώρισον ὁ Matz. Ἡ κατάταξις τούτου ἐκρίθη ὡς ἐπιβαλλομένη, λόγῳ τῆς σαφηνείας τῆς καὶ τῆς πληρότητός της. Τὰ χρονικὰ πλαίσια παραμένουν κατ' αὐτὴν εὐρέα, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι ἀσφαλές νὰ στηριχθῇ τις εἰς χρονολογικὴν βᾶσιν, περιλαμβάνουσιν περαιτέρω ὑποδιαίρεσεις.

Τῶν ΠΡΩΤΟΚΡΗΤΙΚΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΩΝ ὁ Matz διαστέλλει δύο μεγάλας ομάδας : τὴν ὁμάδα τῶν σφραγιδολίθων μὲ μίαν μόνην σφραγιστικὴν ἐπιφάνειαν (κυλίνδρων, σφραγιδίων, κώνων, κομβίων κλπ.) καὶ τὴν ὁμάδα τῶν μὲ περισσότερας σφραγιστικὰς ἐπιφανείας, δηλαδὴ τῶν πρισμάτων, διακρινομένων καὶ τούτων εἰς τετράπλευρα καὶ τρίπλευρα. Διὰ τὴν χρονολόγησίν των εἶναι γνωστὸν, ὅτι συνέβαλον ὄχι ὀλίγον τὰ διδάγματα ἐκ τῶν πρωτοκρητικῶν κυκλικῶν τάφων τῆς Μεσαρᾶς. Τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεως των δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διακοσμητικῶν καὶ ἄλλων θεμά-

των, παραλληλίζων ταῦτα μὲ τὰ ἐπὶ τῆς κεραμεικῆς μάλιστα ἀπαντῶντα ἀνάλογα. Ὅπωςδήποτε ὅμως ἀσφαλῆς κατάταξις τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναται νὰ γίνη. Ἡ ὑπὸ τοῦ Evans παρεχομένη κατάταξις εἰς τὰς ὑποδιαιρέσεις ἐκάστης περιόδου κρίνεται ῥιψοκίνδυνος. Τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα ἔργα τῆς μινωικῆς μικρογλυπτικῆς δὲν παρέχουν ἰκανὰ στοιχεῖα διὰ τὴν τοιαύτην κατάταξιν. Ἡ ἐξέλιξις τῶν σχημάτων δὲν εἶναι ραγδαία· ὠρισμένοι τύποι δὲν ἐξαφανίζονται, ὅταν ἄλλοι ἐπικρατοῦν καὶ μεγάλη ποικιλία σχημάτων ἐξακολουθεῖ, φαίνεται, νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ μακρότατον χρόνον². Τοῦτο εἶναι καταφανὲς εἰς τὰς σφραγιδας τῶν τάφων τῆς Μεσαρᾶς. Ἀλλὰ οὔτε ἡ ἐξέτασις τῆς τεχνικῆς παρέχει βάσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ὁ σφραγιδογλύφος δὲν ἔχει μεγάλην ἐλευθερίαν περὶ τὰ μέσα τῆς ἀποδόσεως· ἡ ὕλη καὶ ἡ παράστασις σχεδὸν τοῦ ὑπαγορεύουν καὶ τὰ μέσα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως. Γενικῶς, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης εἶναι αἰσθητὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθησαν μαλακαὶ ὕλαι, ὁ στεατίτης καὶ τὸ ἐλεφαντοστοῦν, ἀκολουθῶν δὲ καὶ ἡμιπολύτιμοι σκληροὶ λίθοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ γλυπτικὴ ἀπῆτει μεγάλην δεξιοτεχνίαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ χρῆσις τοῦ στεατίτου.

Α) ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΙ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΟΙ

Ἐθεώρησα μεθοδολογικῶς σκόπιμον νὰ προτάξω τὴν δημοσίευσιν τῶν πρισματικῶν σφραγιδολίων τῆς Συλλογῆς, ἀνερχομένων περίπου εἰς πενήκοντα.

Καὶ ἐνταῦθα οἱ τρίπλευροι εἶναι ἀσυγκρίτως πολυαριθμότεροι τῶν τετραπλεύρων· ἐκ τῶν 49 τοῦ πίνακος μόνον 6 εἶναι τετράπλευροι. Πάντες εἶναι τέτρημένοι κατὰ τὸν ἄξονά των διὰ τὴν ἐξάρτησίν των. παρέχοντες οὕτω οἱ πρῶτοι τρεῖς, οἱ δεύτεροι τέσσαρας ἐπιμήκεις σφραγιστικὰς ἐπιφανείας. Καὶ ἐπὶ τῶν σφραγιδολίων τῆς δημοσιευομένης ομάδος εἶναι εὐχερὲς νὰ παρακολουθήσῃ τις τὴν ἐξέλιξιν τοῦ τριπλεύρου πρίσματος. Τὰ παλαιότερα πρίσματα ἀσφαλῶς εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ σφραγιστικὴ ἐπιφάνεια τείνει πρὸς τὸ τετράγωνον. Τὸ μῆκος τοῦ ἄξονος οὕτω, σχετικῶς πρὸς τὸ πλάτος, εἶναι βραχὺ καὶ οἱ ἰσοσκελεῖς τριγωνικαὶ πλευραὶ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει φθορά, σχηματίζουν σαφεῖς ἀκμὰς μετὰ τῶν ὀρθογωνίων. Τὸ σχῆμα τοῦτο βαθμηδὸν

²) Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιβίωσις τοῦ τριπλεύρου πρίσματος (βλ. λίθους 8 καὶ 9) κατὰ τὴν δευτέραν ἀκμὴν τῶν ἀνακτόρων. Μεγάλῃ ποικιλίᾳ σχημάτων ἐμφανίζονται εἰς τοὺς κυκλικοὺς τάφους τῆς Μεσαρᾶς (ἰδίᾳ εἰς τὸν τοῦ Πλατάνου).

ἐξελίσσεται ἐπιμηκνόμενον καὶ αἱ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι μεταβάλλονται ἐξ ὀρθογωνίων εἰς ἔλλειψοειδεῖς, οὕτως ὥστε αἱ τριγωνικαὶ πλευραὶ ἀπὸ ἐπιπέδων μεταβάλλονται εἰς κυρτὰς καὶ αἱ ἄκμαί των γίνονται μᾶλλον καμπύλαι. Εἰς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην συνετέλεσαν, φαίνεται, καὶ λόγοι τεχνικοί, διότι ὁ στεατίτης δὲν εἶναι πολὺ κατάλληλος διὰ τὴν κατασκευὴν ὀξειῶν ἄκμῶν καὶ ταχέως φθείρονται αἱ ἄκμαὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καμπυλούμεναι, ὡς ἐπίσης καὶ λόγοι αἰσθητικοί, ἀκριβεστέρας προσαρμογῆς τῆς παραστάσεως ἐντὸς ἔλλειψοειδοῦς χώρου. Ἡ ἔλλειψοειδὴς ἐπιφάνεια, ἣ ὁποία εἰς τὸν στεατίτην διαμορφώνεται χονδροειδῶς, εἰς τὸν σκληρὸν λίθον ἀποκτᾷ κανονικὸν σχῆμα καὶ συχνὰ περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοτάτης αὐλακός³. Οὕτω διεμορφώθη ἰδιότυπον καὶ λίαν περίτεχνον σχῆμα. Τὴν ἐξέλιξιν ταύτην δὲν παρατηροῦμεν ἀντιστοίχως ἐπὶ τῶν τετραπλεύρων πρῖσμάτων, ἴσως διότι αἱ ὀρθογώνιοι ἐπιφάνειαι ἦσαν καταλληλότεραι διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀπόδοσιν ἱερογλυφικῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐπὶ τῶν πρῖσμάτων τούτων. Ἀκριβῶς ὅμως ἐκ τούτου ἡ ἐπιμήκνυσις εἶναι ἔτι μεγαλύτερα παρὰ εἰς τὰ τρίπλευρα. Ἐνίοτε τὸ τετράπλευρον πρῖσμα γίνεται ἐπίμηκες πλακίδιον μὲ δύο κυρίας σφραγιστικὰς ἐπιφανείας, τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν κατασκευαζομένων ἐπίτηδες στενωτέρων.

Ἡ ὕλη τῶν περισσοτέρων σφραγίδων εἶναι στεατίτης διαφόρων ἀποχρώσεων. Ὀλίγαι εἶναι κατεσκευασμέναι ἐξ ἡμιπολυτίμων σκληρῶν λίθων καὶ αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι τετράπλευρα πρῖσματα. Ὁρείαι κρύσταλλοι, σαρδώνυξ καὶ σάρδιος, ἴασπις καὶ ἄλλοι ὠραῖοι λίθοι ἐχρησιμοποιήθησαν. Μοναδικὸν διὰ τὴν ὕλην του εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 χρυσοῦν τετράπλευρον πρῖσμα, ὄντως βασιλικὴ σφραγὶς μὲ ἱερογλυφικὰ σημεῖα, ἀποδίδοντα πιθανῶς τοὺς τίτλους τοῦ κατόχου. Δύο ἄλλαι χρυσαῖ μινωικαὶ σφραγίδες τῆς αὐτῆς περιόδου εἶναι γνωσταί: ἡ πρώτη ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Συλλογέως Γιαμαλάκη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου καὶ ἔχει τὸ σχῆμα περιτέχνου σφραγιδίου ἢ δευτέρου, ἐν τῇ Συλλογῇ Γιαμαλάκη, ἔχει τὴν μορφήν πυργοειδοῦς τετραλόβου περιάπτου, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις ὡς σφραγίδος δὲν εἶναι ἀπολύτως βεβαία⁴.

Διὰ τὰ παραστατικά καὶ διακοσμητικὰ θέματα τῶν σφραγίδων θὰ γίνῃ κατωτέρω ἰδιαίτερος λόγος, μετὰ τὴν παράθεσιν τοῦ περιγραφικοῦ καταλόγου. Δέον νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι εἰς τὸν κατάλογον περιέλαβα δύο τρίπλευρους, ἀλλὰ μὲ κυρτὰς ἐπιφανείας σφραγίδας, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς ἀνήκουν εἰς τὴν δευτέραν ἄκμην τῶν ἀνακτόρων: πρό-

³) Ὁ σφραγιδόλιθος 7 τοῦ δημοσιευομένου καταλόγου εἶναι τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν παράδειγμα.

⁴) Ἐν τῇ Συλλογῇ ὑπάρχει καὶ μία λιθίνη τορευτὴ ἡμικυλινδρική σφραγίς, περικεκαλυμμένη διὰ χρυσοῦ ἐλάσματος.

κειται περὶ τῶν σφραγίδων 8 καὶ 9, εὐχερῶς διακρινομένων ἐκ τῶν θεμάτων των, οὐχὶ ἀσυνήθων ἐπὶ τῶν ΜΜΙΙΙ-ΥΜΙΙ ἀμυγδαλοειδῶν ἢ φακοειδῶν σφραγίδων· ἡ δευτέρα μάλιστα τούτων ἔχει τὴν μίαν τῶν ἐπιφανειῶν ἄνευ γλυφῆς.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΩΝ

Ὁ αὐξων ἀριθμὸς παραπέμπει εἰς τὰς ἀντιστοιχοῦσας φωτογραφίας τῶν πινάκων Α' - Γ' γενομένας ἐκ τῶν ἀποτυπώματων των. Ὁ ἀμέσως ἀκολουθῶν ἀριθμὸς εἶναι ὁ τῆς Συλλογῆς ⁵. Ὅπου δὲν σημειοῦται τόπος προελεύσεως τυγχάνει οὗτος ἄγνωστος.

1. (3337) Μάλια. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ὄνυχος διαστάσεων $0,017 \times 0,007$ καὶ $0,005$. Ἐκτέλεσις ἀρίστη. α) Κυματοειδῶς ἐλισσομένη γραμμὴ, τῆς ὁποίας τὰ κοῖλα πληροῦνται διὰ τριφύλλου κοσμήματος. β) Προσώπειον δίκην γοργονείου, μᾶλλον ὠοειδοῦς σχήματος. Ἐδηλώθησαν ὀφθαλμοὶ στρογγύλοι, ρὶς τριγωνική, στόμα, κόμη ἀκανθωτή, εὐρέα προεξέχοντα ὦτα. Ἐκ τοῦ κρανίου ἐκφύονται ἑκατέρωθεν διπλαῖ ἐλισσόμεναι καὶ ἀπλούμεναι ὡς πτερύγια γραμμαί. Μικροὶ κυκλίσκοι πληροῦν τὰ κενὰ ἑκατέρωθεν τῆς γνάθου. γ) Ζεῦγος σιγμοειδῶς ἐλισσομένων κοσμημάτων μὲ λεπτὸν στέλεχος καὶ ἀπιοειδῆ ἄκρα. δ) Τρία ἱερογλυφικὰ σημεῖα: διπλοῦς πέλεκυς, διπλοῦς κλάδος, ὀφθαλμὸς (36, 99 καὶ 5 τοῦ καταλόγου Α ἱερογλυφικῶν σημείων τοῦ Evans ⁶).

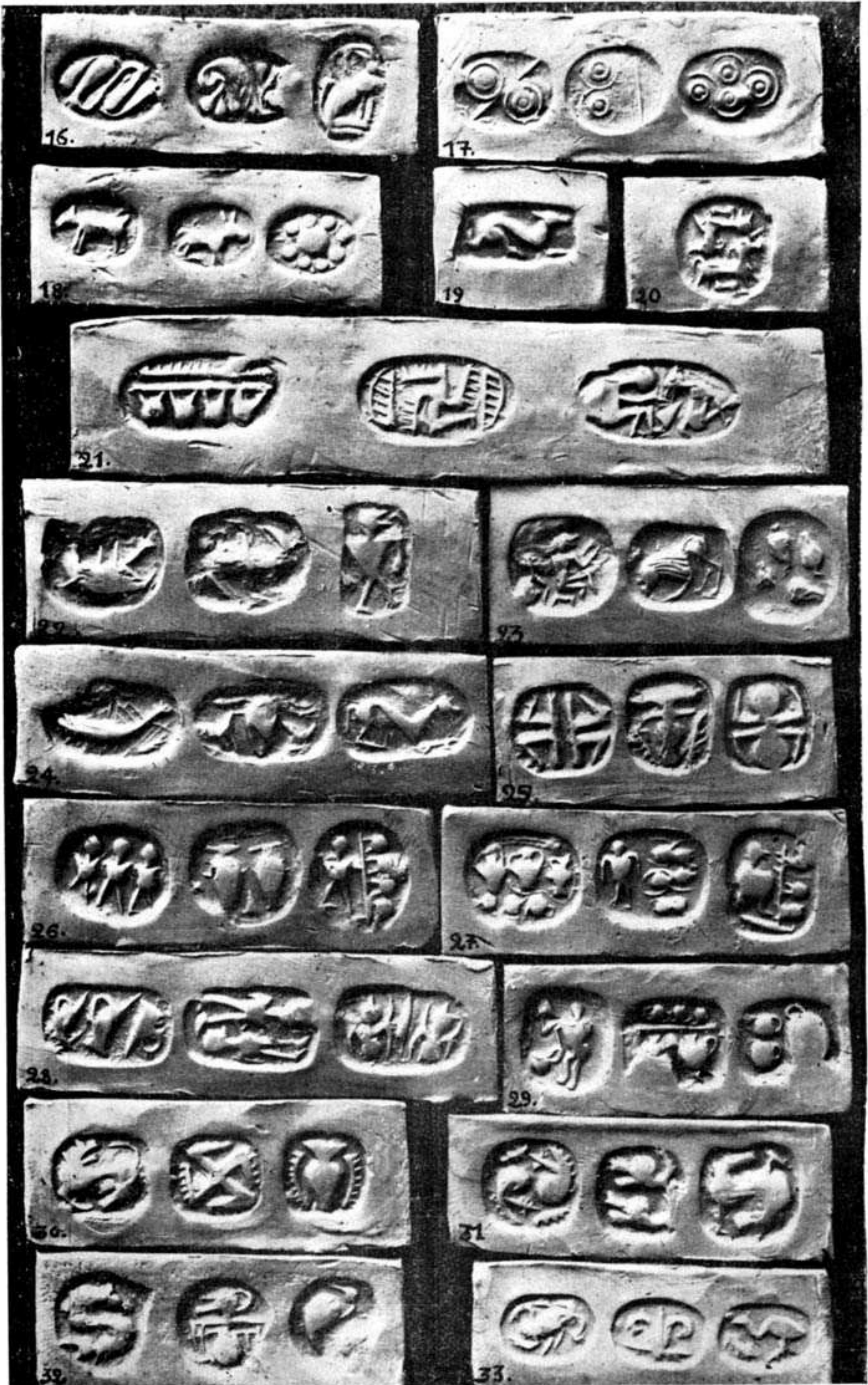
2. (3328) Μάλια. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ λευκοῦ ὑποροδίζοντος σαρδώνυχος, διαστάσεων $0,02 \times 0,007$. Ἀλοκεκροσμένη τὸ ἓν ἄκρον. Λίαν ἐπιμελῆς ἐκτέλεσις. α) Προσώπειον δίκην γοργονείου, μᾶλλον στρογγύλον τὸ σχῆμα. Ἐδηλώθησαν στρογγύλοι ἄτενῶς βλέποντες, ὀφθαλμοί, ὀφρύες, ρὶς, στόμα μὲ ὀδόντας ἐξέχοντας, εὐρέα, ἑκατέρωθεν ὦτα, προβάλλοντα κόμη ἠνωρθωμένη. Ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐκβλαστάνουν ἐλισσόμεναι ἑκατέρωθεν τοῦ προσώπου γραμμαί. Ἀνάλογοι, ἀλλὰ μικρότεροι, φύονται ἐκ τοῦ λαιμοῦ. Μήνοειδῆ πληρωτικὰ κοσμήματα. β) Ἐπὶ δικτυωτῆς ἐπιφανείας τρεῖς κρίκοι μὲ καμπυλομένην διάμετρον καὶ ἐπιφάνειαν γραμμωτῆν. γ) Ἐξ ὁμοίου κρίκου βλαστάνουν ἑκατέρωθεν ἀντιστρόφως διὰ ἐλισσομένων στελεχῶν πεταλοειδῆ φύλλα. Φυλλίδια συνακολουθοῦν εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ θέματος. δ) Ἐκ καθέτου γραμμωτῆς ἐλλείψεως βλαστάνουν ἀντιστρόφως γραμμωτὰ φύλλα μὲ ἐλισσόμενα ἄκρα. Φυλλίδια συνακολουθοῦν εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ θέματος.

⁵) Οἱ ἀριθμοὶ τῶν σφραγίδων τῆς Συλλογῆς ἀρχοῦνται ἀπὸ τοῦ 3000.

⁶) Ἡ ἀποτύπωσις ἐγένετο ἀντιστρόφως. Ὁ διπλοῦς πέλεκυς προηγείται.

Προσηματιστοὶ μινωικοὶ σφραγιδολίθοι τῆς συλλογῆς Γιαμαλάκη

Προσωπικοί μινωικοί σφραγιδολίθοι της συλλογής Γιαμαλάκη

3. (3003) Ἱεράπετρα. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ σαρδώνυχος, μὲ τὰς δύο πλευρὰς στενωτέρας, ὥστε νὰ παρέχεται μορφὴ πλακιδίου, διαστάσεων $0,011 \times 0,006$, καὶ $0,004$. Ἐπιμελὴς ἐκτέλεσις. Αἱ δύο στεναὶ πλευραὶ φέρουν ἀπλᾶς γλυφάς. Ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων: α) Κυβιστητῆρ κυρτούμενος ἀναστρόφως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ κεφαλὴ του κοσμεῖται ἀκτινοειδῶς. Ἐκατέρωθεν δύο δυσκαθόριστα ἀντικείμενα, πιθανῶς ὄφεις. β) Μικρὰ ἔλαφος μὲ διακλαδιζόμενα κέρατα.

4. (3279) Μάλια. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστάσεων $0,017 \times 0,005$. Κολοβὴ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ μέρος τῆς δευτέρας. α) Δύο μακροὶ ἰχθύες παραλλήλως καὶ ὁμορρόπως βαίνοντες, μὲ ἀκάνθας. Μέρος τοῦ ἑνὸς ἀπεκρούσθη. β) Ζητοειδὲς περιστρεφόμενον σύστημα μὲ θυσανωτὰς ἀπολήξεις. Πτερύγια συνακολουθοῦν εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν. γ) Δικτυωτὸν ὀρθογώνιον.

5. (3325) Μάλια. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, διαστάσεων $0,017 \times 0,005$. Διατήρησις καλὴ μὲ ἔλαφρὰν φθορὰν κατὰ τὰς ἀκμὰς. Καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἱερογλυφικὰ σημεῖα μὲ ἐξαιρετικὴν λεπτότητα καὶ ἐπιμέλειαν γλυφέντα: α) Πρόχους μὲ πόδα καὶ πρόχυσιν (40 εἰς τὸν κατάλογον Α. Evans), λόγχη (14), ἀμφορεὺς (50 τοῦ ἱερογλυφικοῦ Β: εἰς τὸν κατάλογον Α δὲν περιλαμβάνεται). β) Τὸ ὑπὸ Evans ὡς *template* χαρακτηριζόμενον σημεῖον (19), δρύφακτον (44), σημεῖον ἄγνωστον καὶ ἄνευ προφανοῦς συγγενείας πρὸς ἄλλο ἱερογλυφικόν, μορφῆς εὐρέος Π μὲ νεύουσαν ἄνω ἐξοχὴν. γ) Δικτυωτὸν φράγμα (46), κόπανος (24), κεφαλὴ ὄνου (68). δ) Ἄροτρον, (27) κεφαλὴ λύκου (73), λόγχη (14).

6. (3182) Μάλια. Τετράπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,017 \times 0,008$ καὶ $0,005$. Αἱ στενότεραι πλευραὶ φέρουν ἀπλᾶς γλυφάς. Αἱ ἄλλαι δύο: α) Ἀκατανόητον κόσμημα μὲ ἀκιδωτὰς ἐκβλαστήσεις. β) Διπλοῦν προινοειδὲς κόσμημα ἢ ἐργαλεῖον.

7. (3111) Σητεία. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ σαρδώνυχος μὲ ἔλλειψοειδεῖς, ὑπὸ αὐλάκος περιβαλλομένης, σφραγιστικῆς ἐπιφανείας, διαστ. $0,014 \times 0,01$. Ἐκτέλεσις ἀρίστη. α) Κομπὸς αἶγαγρος προσπίπτων ἐπὶ τὰ γόνατα. Τὸ σῶμά του διασταυροῦται μὲ σιγμοειδὲς φυτικὸν κόσμημα. β) Μυθικὸν ζῷον μὲ σῶμα λέοντος καὶ κεφαλὴν ἴσως ἀνθρωπίνην, φέρουσαν διανοιγόμενα κέρατα. Πληρωτικὰ κοσμήματα σιγμοειδοῦς, μαστιγοειδοῦς καὶ ἐγκέντρου κύκλου. γ) Ἱερογλυφικὰ σημεῖα: Βέλος (13), μυστήριον ἢ κοπεὺς (18), ἄνθρωπος ὀκλάζων, ἐν καταγραφῇ ἀποδοθεῖς (2). Ἐπὶ τοῦ πεδίου μικρὸν ἄμμα.

8. (3339) Βασιλικὰ Ἀνώγεια. Τρίεδρος σφραγὶς ἐκ πρασίνου ἰάσπιδος μὲ κυκλοτερεῖς καὶ κυρτὰς σφραγιστικῆς ἐπιφανείας, διαστ.

0,02×0,019 μ. Ἄγῃκει εἰς τὴν βαν περίοδον ἀκμῆς, περιελήφθη ὅμως εἰς τὸν κατάλογον λόγω τοῦ σχήματός της. Ἐκτέλεσις ἐξαιρετική. α) Δύο ταῦροι ἀντιθετικῶς καὶ ἀντινώτως διασταυρούμενοι, κερατίζοντες ἀλλήλους μετὰ τὰς κεφαλὰς πρὸς τὰ ὀπίσω ἐστραμμένας. Μεταξὺ τῶν κεράτων, διαγραφόντων ἡμικύκλιον, ἐδηλώθη ἀμυδρῶς διπλοῦς πέλεκος, τοῦ ὁποίου ὁ κοντὸς ἐξικνεῖται μέχρι κάτω. β) Τὰ πρόσθια ἡμίτομα δύο ταύρων ἀντιθετικῶς καὶ ἀντιστρόφως τοποθετημένα καὶ παριστώμενα ὡς ἐκ κοινοῦ σώματος προβάλλοντα. Ὁπισθεν τῶν ταύρων, ἐπίσης ἀντιστρόφως, τὸ ἄνω ἥμισυ ἀνδρῶν εἰς στάσιν κρατούντων τι, ἴσως σχοινίον συγκρατήσεως τῶν ζώων. γ) Ταῦρος εἰς τὴν γνωστὴν στάσιν τοῦ στρέφοντος πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κάτω τὴν κεφαλὴν. Φαίνεται ὅτι προσπαθεῖ νὰ ἐκβάλλῃ διὰ τοῦ προσθίου ποδὸς βέλη καρφωθέντα ἐπὶ τοῦ κρανίου του, σαφῶς διακρινόμενα.

9. (3118) Λασῆθι. Ὁμοίου σχήματος καὶ ἐποχῆς τρίεδρος σφραγὶς ἐκ μέλανος λίθου, διαστ. 0,012 × 0,014. Κυκλικαὶ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. Παραστάσεις μόνον ἐπὶ τῶν δύο ἐδρῶν: α) Ἐσχηματοποιημένη παράστασις πτηνοῦ μετὰ ἐκτεταμένας πτέρυγας. β) Κόσμημα σχήματος T καὶ δικτυωτόν, ἴσως σχηματοποίησις ἰστίων πλοίου.

10. (3167) Μάλια. Μικρὰ τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐξ ὄρειας κρυστάλλου, διαστ. 0,012 × 0,008. Αἱ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ἐλλειψοειδεῖς μετὰ αὐλάκωσιν κύκλῳ. Ἡ παράστασις ἐγένετο διὰ χαράξεων καὶ ὀπῶν τρυπάνου. α) Σχηματικὴ παράστασις τετράποδος⁷⁾. β) Σχηματικὴ δήλωσις διώτων ἀγγείων, ἀντιθετικῶς ἐκατέρωθεν γραμμῆς τοποθετημένων. γ) Σχηματικὴ παράστασις ἀνθρωπίσκων, ἀντιθετικῶς καὶ ἀντιστρόφως ἐκατέρωθεν λοξῆς γραμμῆς δηλωθέντων.

11. (3021). Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐκ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. 0,013 × 0,012. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι κυκλικαί. α) Παράστασις ἐν κύκλῳ τετράποδος, ἴσως κυνός, ὑποῦντος τὸν ἐμπρόσθιον πόδα. Ἄνω βούκρανον, κάτω τριγωνικὸν δυσδιάκριτον ἀντικείμενον. β) Ἄνθρωπος κατ' ἐνώπιον καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀνορθούμενον δυσκαθόριστον τετράποδον. γ) Δύο ἀντιθετικῶς τοποθετημένα ἐν στενῇ προσαρμογῇ ὄντα, ἴσως τρωκτικὰ ἢ ὄστρεα.

12. (3073) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐκ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. 0,01×0,011. Κυκλικαὶ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. Εὐκρινῆς καὶ ἐπιμελῆς ἀπόδοσις. α) Αἶγαγρος κυρτούμενος καὶ ἐκτείνων τὰ μέλη του εἰς στάσιν ἐξαμβλωματικὴν. β) Κύων καὶ πρὸ ταύτης τὸ μικρόν της, στρέφον πρὸς αὐτὴν τὴν κεφαλὴν. γ) Τετράπουν (ἡμίονος ἢ ταῦρος) καὶ ἄνω τούτου κεφαλὴ ζώου ἐν κατατομῇ.

⁷⁾ Κατὰ τὴν φωτογράφησιν αἱ ἀποτυπώσεις τῆς σφραγίδος ἀτυχῶς ἐτέθησαν ἀντιστρόφως.

13. (3266). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,011 \times 0,009$. Κυκλικαὶ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. Ἐποκεκρουσμένη ὀλίγον, μάλιστα κατὰ τὴν μίαν ἔδραν. α) Κερασφόρον ζῶον (αἶγαγρος;) βόσκον. Ἐνω δυσδιάκριτα ἀντικείμενα. β) Τετράπουν, πιθανῶς ταῦρος, στρέφον πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν, ἣ ὁποία φαίνεται ὡς ἀπεσπασμένη. γ) Κολοβὴ παράστασις: διακρίνονται πιθανῶς πόδες ἀνθρώπου καὶ ἑκατέρωθεν δύο ἐξηρητημένα ἀντικείμενα.

14. (3327). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,01 \times 0,01$. Κυκλικαὶ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Προσπίπτον ζῶον, ἴσως κύων, στρέφον πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν*. β) Δύο ἀντιστρόφως σκιρτῶντες δελφῖνες ἐντὸς ἀκανθωτοῦ κύκλου. γ) Δυσκαθόριστος παράστασις, ἴσως σκορπιῶν.

15. (3295) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,011 \times 0,012$. Κυκλικαὶ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Αἶγαγρος στρέφον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω. β) Κωδωνόσημον δυσκαθόριστον ἀντικείμενον μὲ λαβὴν, δύο τετραγωνικὰς ὀπὰς, καὶ ἑκατέρωθεν δύο ἐξεχούσας κεραίας, πιθανῶς γωνιακῶς πρὸς τὰ ἄνω καμπτομένας. Κωδωνόσημον εἶδωλον ἢ κλίβανος; γ) Ἄνθρωπος κλίνων πρὸς δύο ἄμφωτα ἐπάλληλα ἄγγεῖα, τὰ ὁποῖα πιθανῶς κατασκευάζει.

16. (3267). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ φαιοῦ-ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,015 \times 0,01$. Ἐλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι, περιβαλλόμεναι ὑπὸ αὔλακος. Μικρὸν ἀποκεκρουσμένη. α) Σιγμοειδὲς κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς σφραγίδος 1γ, ἀλλὰ μὲ συνακολουθοῦντα εἰς περιστροφικὴν κίνησιν φυλλίδια. β) Συστρεφόμενον σιγμοειδὲς κόσμημα, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν περιστροφὴν συνακολουθοῦν διανοιγόμενοι τρίφυλλοι θύσανοι. γ) Περίεργον μετὰ μακρῶν κεράτων καὶ οὐρᾶς καθέτως ἀνυψουμένης ζῶον καθήμενον.

17. (3281) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ὑποπρασίνου στεατίτου, διαστ. $0,015 \times 0,011$. Ἐχει ἐλλειψοειδεῖς τὰς σφραγιστικὰς ἐπιφανείας. α) Ὁμόκεντροι κύκλοι διαχωριζόμενοι ἐγκαρσίως διὰ γραμμῆς. β) Ὁμόκεντροι κύκλοι καὶ γραμμὴ. γ) Τέσσαρες ὁμάδες ὁμοκέντρων κύκλων ἀποτελούντων τετράλοβον κόσμημα.

18. (3235) Ἄπεσωκάρι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ὠχροῦ μαλακοῦ λίθου, διαστ. $0,01 \times 0,009$. Ἐλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι περιβαλλόμεναι ὑπὸ αὔλακος. α) Τετράπουν ἐπ' ἀριστερὰ βαῖνον, ἴσως κύων. β) Τετράπουν ἐπὶ δεξιὰ βαῖνον, ἴσως ὄνος. γ) Κύκλος σφαιριδίων περὶ σφαῖραν.

* Κατὰ τὴν φωτογράφησιν αἱ ἀποτυπώσεις τῆς σφραγίδος ἀτυχῶς ἐτέθησαν ἀντιστρόφως.

19. (3244) Μάλια. Πρισματική σφραγίς ἐκ τεφροῦ στεατίτου, διαστ. $0,016 \times 0,006$, διασφύζουσα μίαν μόνον ὀρθογώνιον σφραγιστικήν ἐπιφάνειαν. Παράστασις συσπειρουμένου καὶ ὑλακτοῦντος κυνός.

20. (3315). Πρισματική σφραγίς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,011 \times 0,013$, διασφύζουσα μίαν μόνον σχεδὸν στρογγύλην σφραγιστικήν ἐπιφάνειαν. Παράστασις δύο ἀντιστρόφως τοποθετημένων τετραπόδων (δαμαλίδων ;) μὲ τὰ μικρά των ὑπ' αὐτά.

21. (3183). Τρίπλευρος πρισματική σφραγίς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,021 \times 0,011$. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ἐπιμήκεις ἔλλειψοειδεῖς, περιβαλλόμεναι ὑπὸ αὐλακος. α) Ράβδος ἐξ ἧς κρέμανται τέσσαρα σφαιρικὰ ἄγγεῖα. Ἐνω ταύτης ράβδος μὲ ὀδοντώσεις. β) Ἀγκυλωτὸς σταυρὸς μὲ ὀδοντωτὰ τὰ ἔξω σκέλη. Ἐκατέρωθεν γραμμωταὶ ἡμιελλείψεις ὡς πληρωτικὸν κόσμημα. γ) Ἄνθρωπος καθήμενος καὶ κλίνων πρὸς ζῶον (αἶγα ;) καθέτως τοποθετημένον, ἔχον δεδεμένους τοὺς πόδας χιαστί. Ὁ ἄνθρωπος ἐκτείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὰ κέρατα, ἔχει δὲ παρὰ τοὺς πόδας τριγωνικήν σφραγιστικήν μάχαιραν.

22. (3119) Σητεία. Τρίπλευρος πρισματική σφραγίς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, μὲ ἀνίσους πλευράς, δύο μὲν μᾶλλον τετραγωνικὰς ($0,015 \times 0,012$), μίαν δὲ ἐπιμήκη ὀρθογώνιον ($0,015 \times 0,009$). Πρόχειρος ἐκτέλεισις. α) Πλοῖον διίστιον, μὲ πλαγίαν κεραίαν καὶ κώπην πηδαλίου ἐκ τῆς ὑψηλῆς πρύμνης. β) Σιγμοειδῆς στρόβιλος μὲ δρεπανοειδῆ σκέλη καὶ ἐκβλαστήσεις. γ) Ἄνθρωπος μὲ τριγωνικὸν κορμὸν καὶ κεφαλὴν μὲ ράμφος.

23. (3312). Τρίπλευρος πρισματική σφραγίς ἐξ ὑπομέλανος στεατίτου, διαστ. $0,014 \times 0,012$. Αἱ σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι μᾶλλον τετραγωνικαὶ καὶ ἄνισοι. α) Ἄνθρωπος καθήμενος ἐπὶ σκαμνίου καὶ ἐκτείνων τὰς χεῖρας. Ὁπισθεν τούτου ὑπῆρχε δεύτερος ὀρθίος, τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἡ ὀσφὺς καὶ εἷς πούς, τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκρουσθέντος. β) Λέων κύπτων πρὸς τὸ ἔδαφος. γ) Δύο πρόχοι ἀντιστρόφως παρ' ἀλλήλαις τοποθετημένοι, κεφαλὴ ζῶου (κάπρου ;) καὶ δυσδιόριστον μικρὸν ἀντικείμενον.

24. (3043) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματική σφραγίς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,017 \times 0,01$. Ἐλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Πλοῖον διίστιον μὲ σχῆμα σκάφους ὅμοιον πρὸς ἰχθύν. Ἐδηλώθησαν οἱ πρότονοι καὶ ἐπίτονοι, αἱ κῶπαι, καὶ τὸ πηδάλιον-κώπη. Κάτω μικρὸς ἰχθύς. β) Βούκρανον μὲ ἐκτεταμένα πρὸς τὰ πλάγια κέρατα καὶ ὑπ' αὐτὰ ἀστεροειδῆ πληρωτικὰ κοσμήματα. γ) Κύων σπειρούμενος καὶ ὑλακτῶν. Ἐνω αὐτοῦ κεφαλὴ ζῶου.

25. (3262) Μάλια (ἀνασκαφή). Τρίπλευρος πρισματική σφραγίς ἐκ βαθέος ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,012 \times 0,014$. Σφραγιστικαὶ ἐπι-

φάνειαι μᾶλλον τετραγωνικά. α) Σταυρικὸν ἐκ διπλῶν γραμμῶν κόσμημα μὲ καμπτομένας γωνιακῶς ἀκανθωτὰς κεραίας. β) Βούκρανον λίαν ἐσχηματοποιημένον, μὲ τὰ κέρατα καὶ τὰ ὦτα εἰς εὐθεΐαν. Ἐκατέρωθεν δύο κλαδίσκοι. γ) Ἄραχνοειδὲς ἢ κόσμημα ἐξ ἀντιποδικῶς τοποθετημένων διπλῶν κεράτων μετὰ δίσκων μεταξὺ αὐτῶν.

26. (3341) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,05 \times 0,013$. Σφραγιστικά ἐπιφάνειαι μεταξὺ κυκλικοῦ καὶ ἐλλειψοειδοῦς. α) Τρεῖς ἄνθρωποι, βαίνοντες ἐπὶ δεξιὰ μὲ τὴν μίαν χεῖραν ἀνατεινομένην. β) Δύο πλατύστομοι μὲ ἐπίπεδα χεῖλη ἀμφορεῖς. Αἱ λαβαὶ μόλις δηλοῦνται διὰ προεξοχῶν ἀκιδωτῶν. γ) Ἄνθρωπος πρὸ ράβδου ἐξ ἧς ἐξήρτηνται ἐπαλλήλως τέσσαρα σφαιρικά ἀγγεῖα.

27. (3000) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστ. $0,015 \times 0,011$. Αἱ σφραγιστικά ἐπιφάνειαι μᾶλλον ὀρθογώνιοι. α) Δύο ἀμφορεῖς καὶ μία πρόχους καὶ ἀντιποδικῶς, διὰ καμπύλης διαχωριζόμενα, τρία ἄλλα μικρὰ σφαιρικά μετὰ δύο ὠτων ἀγγεῖα. Ἄνω τῶν μεγαλυτέρων ἀγγείων διπλῆ γραμμή. β) Τρία ἄραχνοειδῆ (;), τῶν ὁποίων τὸ κατώτερον ἄνευ ποδῶν λόγῳ ἐλλείψεως χώρου. γ) Ἄνθρωπος μὲ πρόσωπον ἔχον εἶδος ράμφους καὶ μέ κοιλίαν παχεῖαν. Βαίνει ἐπὶ βάσεως καὶ ἔχει πρὸ αὐτοῦ κατακόρυφον ράβδον ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρτηνται τρία σφαιρικά ἀγγεῖα.

28. (3005) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ὑποπρασίνου στεατίτου, διαστ. $0,016 \times 0,01$. Σφραγιστικά ἐπιφάνειαι ἐπιμήκεις ὀρθογώνιοι. α) Τρεῖς πρόχοι, τῶν ὁποίων μία ἀναστρόφως τοποθετημένη. β) Δύο ἄνθρωποι παραλλήλως καὶ ἀντιποδικῶς τοποθετημένοι. γ) Δύο ἄραχνοειδῆ (;), ἀπ' ἀλλήλων διὰ κεραίας διαχωριζόμενα.

29. (3120) Σητεία. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ σκοτεινοῦ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,012 \times 0,01$, ἐλλιπὴς τμημά τι. Αἱ γλυφαὶ βαθεῖαι, ἐπὶ σχεδὸν ὀρθογωνίων σφραγιστικῶν ἐπιφανειῶν. α) Ἄνθρωπος ὀρθίος κατασκευάζων ἀγγεῖον, τοῦ ὁποίου διακρίνεται μία λαβή. Ὁ ἀγγειοπλάστης αἶρει διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἀκαθόριστον ἀντικείμενον, ἴσως πηλὸν δι' οὗ μέλλει νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἀγγεῖον. β) Δύο ἀμφορεῖς (ὁ εἷς ἐν μέρει ἀποκεκρουσμένος) καί, διαχωριζόμενα διὰ γραμμῆς ἀπὸ τούτων καὶ ἀντιστρόφως τοποθετημένα, τρία μικρὰ δίσκωτα ἀγγεῖα. γ) Δύο δίσκωτα σφαιρικά ἀγγεῖα καὶ τρίτον μεγαλύτερον, λεβητοειδές, πλαγίως τοποθετημένον.

30. (3076) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,01 \times 0,012$. Σφραγιστικά ἐπιφάνειαι σχεδὸν τετραγωνικά. α) Κύων μὲ ἠνωρθωμένην οὐράν, στρέφων πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν. β) Σταυρὸς μὲ γωνιωδῶς καμπτόμενα καὶ ἐξωτε-

ρικῶς ἀκανθωτὰ σκέλη. γ) Εὐρύστομον ἄωτον ἀγγεῖον μεταξύ δύο κυρτῶν κλαδίσκων.

31. (3280). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ καστανομέλανος στεατίτου, διαστ. $0,012 \times 0,012$. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι σχεδὸν τετράγωνοι, μὲ βαθέως γλυπτὰς παραστάσεις. α) Διακοσμητικὸν θέμα δύο στροβιλιζομένων μορφῆς κόμματος σωματίων, ἀκανθωτῶν πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν καὶ μὲ συνακολουθοῦν κλαδωτὸν στέλεχος. Δύο μικρὰ κλαδία ὡς πληρωτικὰ κοσμήματα. β) Δύο ἐπάλληλοι κεφαλαὶ ζώων μὲ ἡμιάνοικτον ρύγχος, τῶν ὁποίων ὁ λαιμὸς κυρτοῦται τοξοειδῶς. γ) Κύων στρέφον πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν⁹⁾.

32. (3326). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,012 \times 0,012$, ἀποτετμημένη τμημά τι. Στρογγύλαι σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Ἀμφικέφαλος σιγμοειδῶς ἐλισσόμενος δράκων, μὲ τὸ ἓν ρύγχος ἀνοικτὸν καὶ τὸ ἄλλο κλειστὸν. β) Ζῶον μεταξύ ἀράχνης καὶ πτηνοῦ μὲ ἐκτεταμένης πτέρυγας. γ) Ὑδροβιον πτηνὸν μὲ μακρὸν λαιμόν.

33. (3001) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστ. $0,011 \times 0,008$. Ἐλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Σκορπιός, κυρτῶν τὴν οὐρὰν του. β) Κρινοειδές, βλαστάνον ἐξ ὀριζοντίας βάσεως. γ) Μικρὸν μὲ καμπύλον λαιμόν ὑδροβιον πτηνόν. Πρὸ αὐτοῦ κλαδίσκος ἢ ἔρπετόν.

34. (3019) Κνωσός. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ τεφροῦ στεατίτου, διαστ. $0,013 \times 0,008$. Ἐπιφάνειαι σφραγιστικαὶ ἐλλειψοειδεῖς. α) Βούκρανα σχηματικά, ἀντιποδικῶς τοποθετημένα, μὲ τὰ κέρατα καὶ τὰ ὦτα εἰς εὐθειαν. Πληρωτικαὶ κεραῖαι ἐκατέρωθεν. β) Κεφαλὴ ταύρου κατὰ κρόταφον, ἀδρῶς δηλωθεῖσα. γ) Ζητοειδές κόσμημα μὲ κλαδοειδεῖς ἀπολήξεις, εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ ὁποίου συνακολουθοῦν ἐξαοτήματα μὲ σφαιρίδια.

35. (3072) Λασῆθι. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,01 \times 0,008$. Στρογγύλαι σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. Ἀπεκρούσθη τμημά τι. α) Πυροστρόβιλος. β) Τετράφυλλον κόσμημα μὲ ἐνδιάμεσα φυλλίδια. γ) Τετράπουν μὲ τοὺς πόδας χιαστὶ δεδεμένους, στρέφον πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν.

36. (3154). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ καστανοῦ στεατίτου ὑπόπτου γνησιότητος, διαστ. $0,012 \times 0,01$. Καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν, μᾶλλον ὀρθογωνίων, πλευρῶν δυσσερμήνευτα γραμμικὰ συμπλέγματα.

37. (3336). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστ. $0,011 \times 0,01$. Μᾶλλον στρογγύλαι σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι.

⁹⁾ Ἀντίστροφος ἢ ἀποτύπωσις. Ὁ τύπος ὁμῶς καὶ ἀνάστροφος ἀποδίδει τὸ αὐτὸ θέμα.

νειαί. α) Λέων ἐπιπίπτων ἐπὶ κυνός. β) καὶ γ) Δυσερμήνευτοι παραστάσεις.

38. (3165). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἀνοικτοῦ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,016 \times 0,01$. Ἀποκεκρουσμένη τμημά τι. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. α) Κατὰ τὸ μέσον πιθανῶς βούκρανον μὲ ἐκκλίνοντα ἑκατέρωθεν κέρατα (ἢ σχηματικὸν κρινοειδὲς ἄνθος;). Ἐκατέρωθεν δύο ἐλισσόμενοι βλαστοί. β) Κόσμημα ἐκ δύο σιγμοειδῶν, εἰς τὴν περιστροφὴν τῶν ὁποίων συνακολουθοῦν θύσανοι. γ) Κόσμημα ὅμοιον τοῦ 34γ.

39. (3233) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,014 \times 0,01$. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. α) Κρινοειδὲς μὲ τριγωνικὴν βάσιν, στήμονας καὶ ὕπερον. β) Σιγμοειδὲς κόσμημα μὲ τριγωνικὰ ἐξαρτήματα. γ) Ζητοειδὲς μὲ ἀκανθωτὰ ἔξω σκέλη. Πληρωτικὰ τρίγωνα μὲ ἀκιδωτὴν τὴν πρὸς τὰ ἔξω πλευράν.

40. (3289). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ φαιοῦ στεατίτου, διαστ. $0,014 \times 0,01$. Ἐν μέρει ἀποκρουσθεῖσα. Μᾶλλον ἔλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. α) Τετρασκελὴς γωνιώδης στρόβιλος, μὲ ἀκανθωτὰ σκέλη. β) Ἱερογλυφικὰ σημεῖα: τριγωνικὸν βραχὺ ἐγχειρίδιον (15 Evans καταλ. Α) καὶ αἰχμὴ βέλους (13). γ) Ἔντομον, ἴσως μύρμηξ (ἔλλιπές).

41. (3232). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,02 \times 0,008$. Μακρὰ ἔλλειψοειδεῖς σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι. Μέρος ἐφθάρη. α) Ἄνθρωπος ἐπὶ βράχου μὲ μακρὸν λαιμόν, στρέφουσα ἰσχυρῶς πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν. Οἱ πόδες μόλις διακρίνονται¹⁰. β) Σιγμοειδὲς κόσμημα μὲ συνακολουθοῦντα εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν λεπτὰ ἐξαρτήματα. γ) Ἱερογλυφικὰ σημεῖα: Βέλος (13) καὶ κοπεὺς (18). Διακρίνεται ἡ κυκλικὴ ἀπόληξις καὶ τρίτου σημείου (ἴσως τοῦ 111).

42. (3320). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστ. $0,013 \times 0,008$. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. α) Ἄνθρωπος συνεσπειρωμένος. β) Κεφαλὴ ζῴου (αἰγάγρου ἢ ταύρου;) μὲ σπαθωτὰ κέρατα. γ) κόσμημα σιγμοειδές, τοῦ ὁποίου μόλις διακρίνεται ὁ θύσανος.

43. (3340). Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐκ μέλανος στεατίτου, διαστ. $0,012 \times 0,01$. Σφραγιστικαὶ ἐπιφάνειαι ὀρθογώνιοι ὄχι κανονικά. α) Ἄνθρωπος μὲ καμπύλους ὤμους καὶ βραχίονας. β) Τετράπουν (κύων;) στρέφον πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν. γ) Ἐσχηματοποιημένον πτηνὸν ὑδρόβιον.

44. (3150) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματική σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου

¹⁰) Ἀπειυπόθη πλαγίως.

στεατίτου, διαστ. $0,015 \times 0,008$, ἀποκεκρουσμένη ὀλίγον. Σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. α) Κόσμημα μορφῆς μικροῦ ριπιδίου ἢ ὄστρεου μεταξὺ δύο σιγμοειδῶν. β) Ράβδος ἐκ τῆς ὁποίας κρέμανται τρία σφαιρικά ἀγγεῖα. Ἐνω ταύτης κλάδος. γ) Γραμμωτὴ ἔλλειψις.

45. (3234). Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐξ ὑποπρασίνου στεατίτου, διαστ. $0,015 \times 0,007$. Πρόχειρος ἐκτέλεσις. Ἐπιμήκεις — ἢ μία μάλιστα — ἔλλειψοειδεῖς σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι. α) Ἀμελῆς σχηματοποιήσις τοῦ κοσμήματος 34γ. γ) Ἀμελῆς σχηματοποιήσις, ἀπλῶς χαρακτῆ, τοῦ προσωπείου τῶν 1β καὶ 2α. γ) Κεφαλὴ αἰγάγρου μὲ μεγάλα σπαθωτὰ καὶ ἀκανθωτὰ κέρατα.

46. (3048) Μαρμακέτο Λασηθίου. Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,013 \times 0,01$. Σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. Γλυφαὶ ἀμελεῖς. α) Ζῶον ὀκλάζον (κύων ;), στρέφον ὀπίσω τὴν κεφαλὴν. β) Ἐσχηματοποιημένον βούκρανον μὲ πληρωτικὰς κεραίας ἐκατέρωθεν. γ) Δύο κλαδία, ἀντιστρόφως καὶ λοξῶς τοποθετημένα.

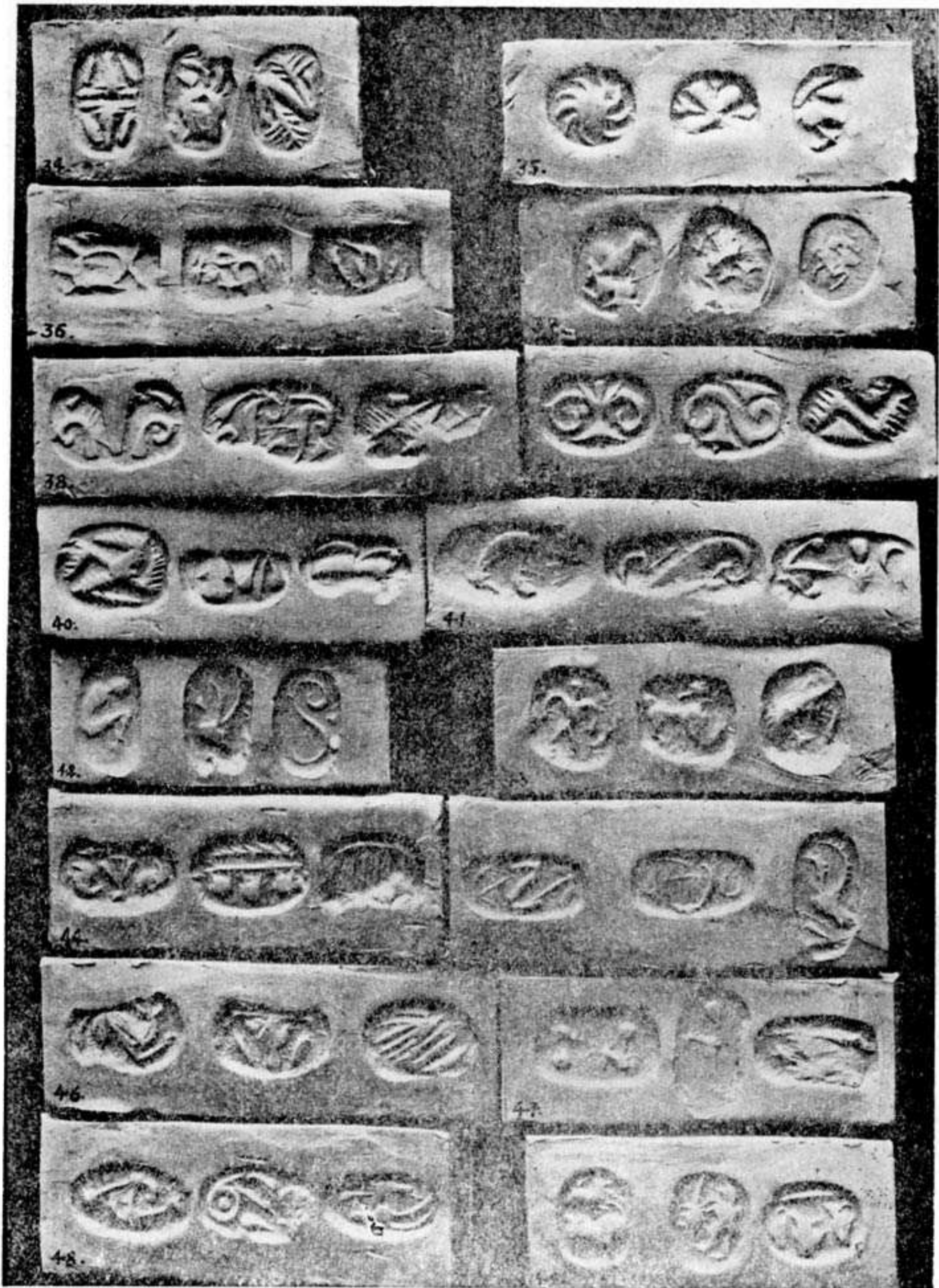
47. (3149). Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐκ σκοτεινοῦ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,017 \times 0,009$. Σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι μᾶλλον ὀρθογώνιοι. Γλυφαὶ πρόχειροι καὶ ἐφθαρμένοι. α) Δύο προτομαὶ ἀνθρώπων ἀντιστρόφως τοποθετημέναι παρ' ἀλλήλαις. β) Ἄνθρωπος βαίνων πρὸς τὰ δεξιὰ. Οἱ πόδες του μόλις διακρίνονται. γ) Δύο παρὰλληλοι ἰχθύες. Ὁ εἷς ἐφθάρη σχεδὸν τελείως.

48. (3275) Μάλια. Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς βαθέως καστανοῦ στεατίτου, διαστ. $0,014 \times 0,008$. Σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι ἔλλειψοειδεῖς. α) Ζητοειδὲς κόσμημα μὲ ἀκανθωτὰ σκέλη καὶ σφαίρας κατὰ τὰ ἄκρα καὶ τοὺς δεσμούς. Εἷς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν συνακολουθοῦν καμπύλα ἐξαρτήματα. β) Σιγμοειδὲς ζευγμα ὁμοκέντρων κύκλων. Εἷς τὴν περιστροφὴν τούτου συνακολουθοῦν καμπύλαι ἐκβλαστήσεις. γ) Δύο κεφαλαὶ αἰγάγρων ἀντιστρόφως πρὸς ἀλλήλας τοποθετημένα.

49. (3236). Τρίπλευρος πρισματικὴ σφραγὶς ἐξ ἐλαιόχρου στεατίτου, διαστ. $0,01 \times 0,11$. Ἐλλειψοειδεῖς σφραγιστικά καὶ ἐπιφάνειαι. α) Μικρὸς λέων ἐπιτιθέμενος κατὰ ταύρου. β) Ἄνθρωπος καταγινόμενος μὲ ἐξηρημένον ἀκανθωτὸν ἀντικείμενον (ἀγγεῖον ;) γ) Τρεῖς πρόχοι ὑπὸ γραμμῆν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΩΝ

Εἷς τὰ θέματα τῶν σφραγιδολίθων δεσπόζουν ἐκ παραλλήλου τόσον ὁ παραστατικὸς ὅσον καὶ ὁ διακοσμητικὸς κύκλος. Πολλάκις τὰ ὅρια τούτων συγχέονται : αἱ παραστάσεις γίνονται καθαρῶς διακοσμητικὰ θέματα ἢ διακοσμητικὰ θέματα, τῶν ὁποίων παρακολουθεῖ τις τὴν

Πρισματικοί μινωικοί σφραγιδόλιθοι της συλλογῆς Γιαμαλάκη

ἐξέλιξιν, ἔλκονται πρὸς παραστατικά. Ἀμφότεραι αἱ τάσεις αὗται μᾶς εἶναι γνώριμοι καθ' ὅλην τὴν πρωτοκρητικὴν περίοδον. Ἡ δευτέρα κυρίως παρακολουθεῖται εὐχερῶς εἰς τὴν καμαραϊκὴν κεραμεικὴν, ὅπου κατ' ἀρχὰς ὁ παραστατικὸς κύκλος ἐφαίνεται ἀποκεκλεισμένος. Τῶν σφραγίδων ὅμως ὁ προσορισμὸς ἦτο νὰ δηλωθῇ πολλάκις ἡ ἰδιότης ἢ οἱ τίτλοι τοῦ κατέχοντος, ἢ τοῦλάχιστον αἱ φυσικαὶ αὐτοῦ κλίσεις. Εἶναι φυσικὸν λοιπὸν ὅτι ὁ παραστατικὸς κύκλος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκλεισθῇ, παραλλήλως δὲ ἔδει ἐπ' αὐτῶν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καλλιγραφικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ—καὶ διὰ τοῦτο παραστατικοὶ—ιερογλυφικοὶ χαρακτῆρες.

Ὁ Fr. Matz ἐδίδαξε κατὰ τρόπον πειστικόν, πῶς τὸ σχῆμα καὶ τὰ θέματα τῶν πρωτοκρητικῶν μάλιστα σφραγίδων, προσηρομόσθησαν κατὰ τὰς βασικὰς ἀρχὰς καὶ κλίσεις τῶν μινωιτῶν¹¹. Διεμορφώθησαν αὗται βαθμηδὸν ἐκ συγκλινόντων ρευμάτων κυρίως ἐκ Βορρᾶ καὶ Ἀνατολῶν, ἐνῶ ὁ Νότος ἀπετέλεσε μᾶλλον δευτερεύοντα παράγοντα. Ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἢ Κρήτη ἔλαβε τὰ κύρια σχήματα ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα αὐτὴ διεμόρφωσε—τὸν κύλινδρον καὶ τὸ προῖσμα—, τὰ διέπλασε μὲ βάσιν ἀνατολικά πρότυπα. Ἐκ τῆς πρόσω Ἀνατολῆς ἔλαβε κυρίως τὸν παραστατικὸν κύκλον τῶν θεμάτων, ἀλλ' ἐκυριόρησε πλήρως διὰ τοῦ πλούτου, τῆς πρωτοτύπου προσαρμογῆς, τῆς κινητικότητος εἰς τὸ ὑλικὸν τοῦτο. Ἐπὶ πλέον προσήρμοξε τὰ θέματα ταῦτα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς διακοσμητικὰς ἀρχὰς, τῶν ὁποίων βασικὸς παράγων εἶναι ἡ κίνησις, εἴτε κατὰ ὀριζόντιον διεύθυνσιν (συστροφῆ), εἴτε κατὰ κυκλικὴν περιφορὰν (στροβιλισμόν). Αἱ ἀρχαὶ αὗται πλήρως ἐπικρατοῦν εἰς τὸν καθαρῶς διακοσμητικὸν κύκλον τῶν πρωτοκρητικῶν σφραγίδων. Βάσις τῶν θεμάτων εἶναι ἡ συστροφῆ καὶ ὁ στρόβιλος καὶ ἐπὶ πλέον θέματα τοῦ ἀπείρως ἑκτατοῦ (*unendliches Rapport*).

Εἶναι εὐθὺς ἀντιληπτὸν ἐκ τῶν παραστάσεων τῶν σφραγίδων ὅτι οἱ γλύψαντες αὐτὰς καλλιτέχναι ἢ ἀπλοῖ χειρῶνακτες εἶχον ἀνεπτυγμένην κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον, ἐνίοτε κατὰ τρόπον ἐκπληκτικόν, τὴν αἰσθητικὴν τοῦ κοσμήματος καὶ τοῦ παραστατικοῦ θέματος, ἔχοντος ἰδίαν κίνησιν καὶ ζωὴν. Ἀξία θαυμασμοῦ εἶναι μάλιστα ἡ ἀπόδοσις τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως τῶν ζώων: προαναγγέλλει τὴν ἐξέλιξιν ταύτης εἰς τὴν MMIII-YMI τοιχογραφίαν καὶ γλυπτικὴν ἐπιφανείας (μάλιστα ἐπὶ φαγεντιανῆς, στεατίτου καὶ ἔλεφαντοστοῦ).

Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπατηθῇ τις ἐκ τοῦ ὅτι τὸ προῖσμα παρέχει ἐπιφανείας, ἐφ' ὅσον μένουσιν αὗται ἐπιμήκεις ὀρθογώνιοι ἢ ἔλλειψοειδεῖς, καταλλήλους διὰ παρατακτικὰς συνθέσεις, καὶ νὰ πιστεύσῃ ὅτι οἱ καλλι-

¹¹) Συγκεφαλαίωσις τῶν ἀπόψεών του ἐν Frühkret. Siegel, σ. 268 κ.ἑξ.

τέχνην εἶχον κλίσιν πρὸς τοιαύτας διατάξεις. Τὸ πρῶτον ἦτο κατάλληλον νὰ δεχθῆ ἱερογλυφικὰ σημεῖα εἰς σειρὰν, ὥστε νὰ εὐχεραίνεται ἡ ἀνάγνωσις των. Ἐν τῷ σχῆματι, μὲ τὰς τρεῖς ἢ τέσσαρας περιστρεφόμενας ἑδρας του, ἠγαπήθη ὡς κινητικόν, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἐπρόκειτο νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἀπόδοσιν συμβόλων εἰς σειρὰς αἱ ἐπιφάνειαι του εἴλκοντο πρὸς τὸ ἑλλειψοειδὲς καὶ κυκλικόν, ἢ τὸ ὀρθογώνιον μὲ καμπύλας γωνίας. Ἐντὸς αὐτῶν τὰ σύμβολα ἢ ἀντικείμενα δὲν τοποθετοῦνται πάντοτε παρατακτικῶς εἰς ζῶνας παραλλήλους καὶ τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως παρέχει τὴν ἐντύπωσιν τῆς διασπάσεως τῆς σφραγιστικῆς ἐπιφανείας. Ἐν τῷ μινωίῳ ἔβλεπον τὰ ἐπὶ τῶν σφραγίδων σύμβολα οὐχὶ στατικῶς, ἀλλὰ περιστρεφόμενα ἢ ἀπλῶς ὡς σύμβολα οὐχὶ εἰς χῶρον τοποθετημένα. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῆς παραστάσεως εἰς τὴν κυκλικὴν ἐπιφάνειαν διὰ καταλλήλου στάσεως ἢ τοποθετήσεως τῆς μορφῆς (στρεφούσης τὴν κεφαλὴν, ὀκλαζούσης, κυρτουμένης), ἐνίοτε μάλιστα μέχρι διαστρεβλώσεως. Συνήθως εἶναι ἀντιληπτὴ ἡ προσπάθεια τοῦ καλλιτέχνου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν στάσιν ἢ θέσιν ταύτην. Ἀγαπητὴ εἶναι ἡ ἀντιθετικὴ καὶ ἀντιποδικὴ διάταξις: ἡ πρώτη, πλὴν τοῦ ὅτι ἔχει χαρακτῆρα ἱερατικόν, προσαρμόζεται θαυμασίως εἰς κυκλικὴν ἐπιφάνειαν ἢ δευτέρα, ἐνῶ πολλάκις ἐμφανίζει παράλληλον τοποθέτησιν, εἶναι ἀντιληπτὴ ὡς κινητικὴ, ἀφοῦ περιστρέφοντις τὴν σφραγίδα βλέπει ἐναλλάξ τὰς μορφὰς ὀρθίας. Δὲν ὑπάρχει ἰσορροπία ἀντιθέτων κινήσεων ἢ ἀξονικὴ ἀντιποδικὴ τοποθέτησις, ἀκίνητοῦσα ὡς ἐν Αἰγύπτῳ¹².

Ἐν τῷ μινωίῳ εἶναι ποιά τις τάσις πληρώσεως τῶν κενῶν (*horror vacui*), ἀλλὰ αὕτη δὲν εἶναι δεσπόζουσα καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ δικαιολογηθῆ ἡ παρουσία τῶν πληρωτικῶν σωματίων, τὰ ὅποια προσλαμβάνουν οὕτω μορφήν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νατουραλιστικὴν, ἐνίοτε συμβολικὴν (οὕτω μεταβάλλονται εἰς κλαδίσκους, ἀστέρας, ὄφεις κλπ.).

Ἐν τῷ μινωίῳ εἶναι ποιά τις τάσις πληρώσεως τῶν κενῶν (*horror vacui*), ἀλλὰ αὕτη δὲν εἶναι δεσπόζουσα καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ δικαιολογηθῆ ἡ παρουσία τῶν πληρωτικῶν σωματίων, τὰ ὅποια προσλαμβάνουν οὕτω μορφήν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νατουραλιστικὴν, ἐνίοτε συμβολικὴν (οὕτω μεταβάλλονται εἰς κλαδίσκους, ἀστέρας, ὄφεις κλπ.).

Ἐκ τῶν μᾶλλον βασικῶν, ἀλλὰ καὶ συχνῶν διακοσμητικῶν θεμάτων εἶναι τὰ θέματα τοῦ στροβίλου καὶ τῆς συστροφῆς. Τοῦ πρώτου ἢ ἀπλουστερα μορφή εἶναι ἡ τοῦ Z καὶ τοῦ S. Ράβδος περιστρεφόμενη μὲ ἄξονα κατὰ τὸ μέσον της τείνει νὰ θλασθῆ εἰς σχῆμα Z ἢ νὰ κυρτωθῆ εἰς σχῆμα S κατὰ τὰ ἄκρα. Ἀλλὰ ἡ περιστροφή γίνεται πολὺ μᾶλλον καταφανής, ὅταν συνακολουθοῦν εἰς τὴν κίνησιν θύσανοι ἢ ἄλλα ἐξαρτήματα, ἐκτινασσόμενα διὰ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως.

¹²) Περὶ ταύτης βλ. M a t z, αὐτόθι, σ. 38 κ.έξ.

Διὰ τοῦτο τοιοῦτοι θύσανοι καὶ ἐξαρτήματα ἐγένοντο λίαν ἀγαπητὰ εἰς τοὺς καλλιτέχνας, ὡς διασαφοῦντα τὴν περιστροφικὴν κίνησιν. Ἡ κίνησις ἐπίσης γίνεται μᾶλλον αἰσθητή, ὅταν τὰ ἄκρα ἐν τῇ περιστροφῇ των, ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, μεταβάλλονται εἰς ἀκανθωτὰ ἢ ὀδοντωτὰ ἢ διανοίγονται ὡς πτερὰ ἢ κλάδοι. Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐρμηνεύσουν μορφάς, οἷα ἡ τοῦ 39γ — ὅπου τὰ τριγωνικὰ πληρώματα οὐδὲν ἄλλο ἀρχικῶς ἦσαν, εἰμὴ θύσανοι ἐκτινασσόμενοι ἀπὸ τὰς ἔσω γωνίας τοῦ Z — καὶ τοῦ 39β, ὅπου ἡ συνάρτησις τῶν θυσάνων ἀπὸ τὰ κυρτούμενα ἄκρα τοῦ S εἶναι μᾶλλον φανερά. Ὁμοιον κόσμημα πρὸς τὸ τελευταῖον εἶναι τὸ 41β καὶ 42γ (ὅπου ὁ εἰς θύσανος μόλις διακρίνεται). Θαυμασίως ἀπεδόθη ἡ περιστροφή σιγμοειδοῦς μὲ ἐκτινασσομένους ἐκ τῶν ἐλίσσομένων κορυφῶν—κατὰ τὰς ἔσω γωνίας — τριπλοῦς θυσάνους. Εἰς τὰ 34γ καὶ 38γ διστάζει τις νὰ ἀποφανθῇ ἂν οἱ περιστρεφόμενοι βραχίονες εἶναι οἱ κλαδωτοὶ ἢ οἱ βραχύτεροι ἐξωτερικοί, ἐκ τῆς ὁμοιότητος ὅμως τῶν τελευταίων πρὸς τοὺς θυσάνους ἄλλων (π.χ. τοῦ 38β) συνάγεται ὅτι συμβαίνει μᾶλλον τὸ πρῶτον καὶ ὅτι ἡ κλαδωτὴ των ἐμφάνισις εἶναι ἀντίστοιχος μὲ τὴν ὀδοντωτὴν τοῦ 39γ. Ἡ κίνησις προφανῶς εἶναι κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὥρολογίου. Τὰ ἐξαρτήματα ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἔσω γωνιῶν, ἀλλὰ ἐξωτερικῶς. Ὁμοίως εἶναι τοποθετημένοι οἱ θύσανοι εἰς τὰ σιγμοειδῆ τοῦ 38β καὶ εἰς τὸ τῶν συνεζευγμένων ὁμοκέντρων τοῦ 48β: δεικνύουν ὅτι εἰς τὸ πρῶτον ἡ κίνησις εἶναι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, εἰς τὸ δεύτερον ἀντιστρόφως, εἰς ἀμφοτέρωτα δηλ. κίνησις κατὰ τὴν φορὰν τῆς συνελίξεως τῶν κεφαλῶν τῶν σιγμοειδῶν. Ἀντίστροφον κίνησιν ἔχει τὸ ζητοειδὲς τοῦ 48α. Ὁμοίας ἀρχῆς πρὸς τὰ 34γ καὶ 38γ εἶναι τὸ 4β, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ κλαδίων οἱ ἔξω βραχίονες ἔχουν μεταβληθῆ εἰς πτερούγια ἐξωτερικῶς ἀκανθωτὰ, καὶ ἐπίσης τὸ 45α, ὅπου ὅμως οἱ κύριοι βραχίονες μετεβλήθησαν, ἴσως ἐκ παρανοήσεως, εἰς ἐξαρτήματα, ἔχοντα καὶ ταῦτα θυσάνους. Τὸ σιγμοειδὲς προσλαμβάνει ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴν μορφήν εἰς τὰ θέματα τῶν 1γ καὶ 16α, μὲ τὴν λέπτυνσιν τοῦ στελέχους καὶ τὴν κορυνοειδῆ διαπλάτυνσιν τῶν ἄκρων. Ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ στροβιλιζομένου μοτίβου ἀποδεικνύουν οἱ θύσανοι τοῦ δευτέρου παραδείγματος.

Ὁ γωνιώδης ἢ ἀγκυλωτὸς σταυρὸς (21β, 30β καὶ 40α) οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ διπλασιασμὸς διὰ διασταυρώσεως τοῦ στροβιλιζομένου ζητοειδοῦς θέματος: ἐμφανίζει τὰς αὐτὰς κλίσεις τῶν ἔξω σκελῶν, ἀναλόγους ὀδοντώσεις καὶ ἐνίοτε ἐλευθέραν διαμόρφωσιν τῶν βραχιόνων του (ἰδίᾳ εἰς τὸ 40α), ὥστε νὰ δίδεται ἡ ἐντύπωσις μᾶλλον τετρασκελοῦς κοσμήματος παρὰ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ. Φυσικά, δὲν δύναται νὰ

ἀποκλεισθῆ ἢ συμβολικὴ ἔννοια τοῦ θέματος τούτου, ὡς οὐδὲ γενικώτερον αὐτοῦ τοῦ στροβίλου. Εἶναι δυνατόν ὅμως διακοσμητικὸν στοιχεῖον νὰ ἀπέβη βαθμηδὸν συμβολικὸν ἢ σύμβολον νὰ ἐπεκράτησε ὡς διακοσμητικὸν θέμα. Ἀμφοτέρων τῶν περιπτώσεων εἶναι πρόχειρα τὰ παραδείγματα εἰς ἄλλα θέματα.

Συναφὲς θέμα εἶναι τὸ τοῦ στροβιλιζομένου δρεπανωτοῦ κοσμήματος 22β. Τὸ διπλοῦν δρέπανον εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ ἐκεῖ εἶναι στατικὸν μὲ ἀξονικὴν σχέσιν¹³. Ἐνταῦθα ἡ περιστροφή του εἶναι φανερά καὶ ἐκ τῆς διασταυρώσεώς του δι' ἄλλων δρεπάνων, καὶ ἐκ τῶν δευτερευουσῶν δρεπανοειδῶν, χιαστὶ ἐκβλαστανουσῶν παραφυάδων, αἱ ὁποῖαι προσθέτουν κίνησιν εἰς τὸ σύνολον.

Συνθετώτερα στροβιλιζόμενα θέματα μᾶλλον περίτεχνα, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν στηριζόμενα, εἶναι τὰ 2γ καὶ 2δ. Εἰς τὸ πρῶτον τὸ κέντρον τοῦ σιγμοειδοῦς ἀνεπτύχθη εἰς κύκλον, στροβιλιζόμενον μετὰ τοῦ συνόλου — καὶ τοῦτο τονίζει ἡ σιγμοειδῆς του διάμετρος, ἡ κατ' ἐφαπτομένας ἐκβλάστησις τῶν σκελῶν τοῦ στροβίλου καὶ οἱ μικροὶ πλευρικῶς συνακολουθοῦντες θύσανοι. Τὰ δὲ ἄκρα τοῦ σιγμοειδοῦς ἀναπτύσσονται εἰς φύλλα καὶ ἐξωτερικῶς συνακολουθοῦν θυσανίδια εἰς τὸν κατὰ τὴν φοράν τῶν δεικτῶν τοῦ ὥρολογίου στροβιλισμόν¹⁴. Εἰς τὸ δεύτερον ἡ γενικὴ διάταξις εἶναι ζητοειδῆς, ἀλλὰ τὰ ἄκρα ἐλίσσονται σιγμοειδῶς, συνακολουθοῦν δὲ εἰς τὴν περιδίνησιν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ θυσανίδια.

Μᾶλλον ἔντονος εἶναι ἡ περιδίνησις εἰς τὸν ἀληθῆ πυροστρόβιλον τοῦ 35α: ἡ κύρτωσις τῶν πολλῶν ἀκτίνων εἶναι κατ' ἑαυτὴν ἐνδεικτικὴ τῆς κινήσεως. Ἀντιθέτως, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν περιδινούμενα περὶ τὸν πυρῆνα τὰ σφαιρίδια τοῦ διακοσμητικοῦ θέματος 18γ καὶ τὰ φύλλα καὶ φυλλίδια τοῦ ἀνθεμίου 35β.

Ἐνίοτε περιδίνησις γίνεται δύο ἄσυνδέτων ὁμοίων σωματίων πέριξ μὴ σημειουμένου κέντρον: ἡ λοξὴ καὶ κατ' ἀντιστροφήν θέσις τούτων ἐντὸς τοῦ χώρου βοηθεῖ εἰς τὴν παραίσθησιν τῆς περιδινήσεως. Οὕτω περιδινοῦνται οἱ ὁμόκεντροι κύκλοι τοῦ 17α, διαγωνίως τοποθετημένοι ἑκατέρωθεν λοξῆς γραμμῆς, καὶ τὰ λοξῶς πρὸς ἄλληλα τοποθετημένα φυλλώματα τοῦ 46γ. Λίαν χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι ἡ περιδίνησις τῶν μορφῆς κόμματος σωματίων τοῦ 31α. Ἡ μορφὴ ἐκάστου προῆλθεν ἀπὸ περιδίνησιν περὶ τὸ κέντρον τῆς κορυφῆς

¹³) Διὰ τὴν σχέσιν τῶν μινωικῶν μὲ τὰ αἰγυπτιακὰ βλ. Evans, *Scripta Minoa*, σ. 128 εἰκ. 65, ὅπου τὸ Ε πολὺ ἀνάλογον μὲ τὸ τῆς σφραγίδος μας.

¹⁴) Λίαν συγγενῆς εἶναι ἡ ὠραία παρὰ Evans, *P. of M. I*, 275 εἰκ. 204f σφραγίς, συνδυάζουσα ἐν τῷ μέσῳ ἀντὶ κύκλου τὸ σιγμοειδὲς στροβιλιζόμενον κόσμημα.

του, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολον περιδινεῖται καὶ εἰς τὴν κίνησιν συμ-
 παρασύρονται καὶ τὰ θυσανίδια καὶ τὰ αἰωρούμενα μικρὰ κλαδία.
 Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὀδόντωσις κατὰ τὴν φορὰν τῆς κινήσεως ¹⁵.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περιδίνησις τῶν σιγμοειδῶν σωματίων τοῦ
 44α, δηλωθεῖσα μὲ διάφορον θέσιν ἑκατέρου, περὶ τὸ ριπιδοειδὲς κό-
 σμημα. Ἐσημειώθη ὁμως ὅτι ἡ περιδίνησις ἐξαπλοῦται καὶ ἐπὶ τοῦ
 παραστατικοῦ κύκλου διὰ τῆς ἀντιποδικῆς καὶ ἀντιθετικῆς τοποθετή-
 σεως τῶν διαφόρων αὐτῆς στοιχείων : οὕτω τῶν δελφίνων (14β), κε-
 φαλῶν αἰγάγων (48γ), βουκράνων (34α), τετραπόδων (20), ὀστρέων
 (11γ), ἀνθρώπων (28β, 47α, 10α), ἀγγείων (23γ, 10β). Τὴν περιστρο-
 φὴν τῆς σφραγιστικῆς ἐπιφανείας προϋπέθετεν ἡ ἀνάπτυξις ἀμφικε-
 φάλων ζῴων, ὡς δρακόντων (32α), τετραπόδων (31γ, 8β), ἀραχνοει-
 δῶν (25γ, 27β, 28γ). Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παραστάσεων κατὰ μίαν διεύθυν-
 σιν, εἰς περιστροφὴν εἴλκεν ὠρισμένον στοιχεῖον : οὕτω ὁ σιγμοειδῆς
 λοξὸς κλάδος τοῦ 7α καὶ οἱ κυρτούμενοι λαιμοὶ τοῦ 31β.

Σχετικῶς ὀλίγαι εἶναι αἱ μὴ στροβιλιζόμεναι λοιπαὶ διακοσμητικαὶ
 παραστάσεις : ὁ ὄρθος μὲ τὰ τρίφυλλα τῆς 1α, τὰ κρινοειδῆ τοῦ 33β
 καὶ 39α, ἴσως καὶ τοῦ 38α, τὸ γραμμωτὸν ἑλλειψοειδὲς τοῦ 44γ καὶ
 τὸ ὀρθογώνιον δικτυωτὸν τοῦ 4γ, τὸ σχηματικόν, ἴσως ἐξ ἰστίου
 πλοίου ἀναπτυχθέν, 9β, τὸ διπλοῦν ἀκινθωτὸν 6β, τὸ κόσμημα τῶν
 διπλῶν καὶ τετραπλῶν ὁμοκέντρων (17β καὶ γ), τὸ ριπιδοειδὲς τοῦ 44α.
 Τὸ ἰδιόρρυθμον κόσμημα τοῦ 6α εἶναι προῖον ἐλευθέρας φαντασίας
 διὰ τὴν διακοσμητικὴν πλήρωσιν ἐπιφανείας, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκ
 τῆς ἐξ Ἀγ. Τριάδος κυλινδρικήσ σφραγιδος Matz K32, πίν. XI.

Τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν παραστάσεις αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ ἢ ἀπα-
 σχολουμένου μὲ ἐργασίαν ἢ τελετουργίαν τινά. Ἄν ἀφήσωμεν κατὰ
 μέρος τὴν παράστασιν ἀνθρώπου τῆς σφραγιδος 8, ὡς ἀνήκουσαν εἰς
 τὴν δευτέραν μινωικὴν ἀκμὴν, αἱ λοιπαὶ παριστοῦν τὸν ἄνθρωπον μὲ
 ποιὰν τινα ἀδεξιότητα καὶ συμβατικότητα. Ὁ κορμὸς του, πάντοτε
 κατ' ἐνώπιον δηλούμενος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι τριγωνικὸς ἢ σφαι-
 ρικὸς καὶ ὠοειδής, εἰς δύο μάλιστα παραδείγματα (21γ καὶ 27γ)
 ὀρθογώνιος καὶ τετράγωνος. Τὰ κάτω ἄκρα ἐκφύονται ἄνευ μεσολα-
 βήσεως ὀσφύος ἢ λεκάνης, ὑπάρχουν ὁμως καὶ ἐξαιρέσεις (29α, 3α,
 11β, 49β). Οἱ ὄμοι σχηματίζονται καμπύλοι ἢ γωνιακοὶ καὶ οἱ βρα-
 χίονες παρίστανται ὡς ἠκρωτηριασμένοι. Ἐνίοτε μάλιστα δηλώνεται
 μία μόνον χεὶρ (7γ καὶ 42α). Εἰς ὠρισμένασ παραστάσεις, παρὰ ταῦτα,

¹⁵) Ἀνάλογον θέμα βλ. παρὰ Matz, Πίν. X, 12. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων τὸ
 θέμα τοῦ ὑπὸ μορφὴν κόμματος κοσμήματος, λόγῳ τοῦ δικτυωτοῦ του, ἀπε-
 κλήθη ὑπὸ τοῦ Evans «ρακέτα».

ὁ τύπος πλησιάζει πρὸς τὸν φυσικόν, μάλιστα χάρις εἰς τὴν δήλωσιν τῆς ὀσφύος, τῶν ἀρθρώσεων τῶν ἄκρων καὶ τῶν ζωηρῶν αὐτῶν κινήσεων (3α, 7γ, 23α, 29α, 42α καὶ 49β). Ἡ μείωσις τοῦ πλάτους τοῦ θώρακος τῶν ἐν κατατομῇ ὀκλαζόντων ἀνθρώπων 7γ καὶ 42α συντελεῖ ὥστε νὰ φαίνεται μᾶλλον ἐπιτυχῆς ἢ ἐκ τοῦ πλαγίου ὄψις. Χαρακτηριστικὰ προσώπου οὐδαμοῦ δηλοῦνται : ἡ κεφαλὴ ἢ εἶναι σφαῖρα ἢ σφαῖρα μὲ μίαν ἢ δύο ραμφοειδεῖς προεξοχὰς πρὸς δήλωσιν τῆς ρινὸς καὶ τοῦ πώγωνος, ὅποτε παρέχεται ἡ ἐντύπωσις μᾶλλον κεφαλῆς πτηνοῦ. Ἀπλῆ παραβολὴ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ ἀνθρώπου τῆς MMIIIβ-ΥΜIα σφραγίδος 8 δεικνύει τὴν ἐν τῷ χρόνῳ ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς : ἐκεῖ ἐδηλώθη ὁ κορμός, πρὸς τὰ ὀπίσω καμπτόμενος, ἡ ὀσφύς, αἱ ἀρθρώσεις τῶν ὠμων, πλήρεις οἱ βραχίονες καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κεφαλῆς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς σφραγίδας τῆς δευτέρας περιόδου συχνὰ δηλοῦται τὸ ἔνδυμα (συνήθως περίζωμα). Ἐνταῦθα μόνον εἰς τὸν ὀκλαζόντα ἀνθρωπον τῆς σφραγίδος 42 ἐδηλώθη προεξοχὴ κατὰ τὸν μηρόν, δηλοῦσα περίζωμα ἢ περισκελίδα.

Ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἑαυτὸν ἢ δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς ἔχουσα τὴν ἐννοίαν ἰδεογράμματος — τοῦτο ἀσφαλῶς συμβαίνει μὲ τὸν ὀκλαζόντα τῆς σφραγίδος 42, ὡς ἀποδεικνύει σύγκρισις μὲ τὸ ἰδεόγραμμα τοῦ 7 γ — ἢ σχετίζεται μὲ τὰς παραστάσεις τῶν ἄλλων πλευρῶν, παριστῶσα αὐτὸν τὸν κάτοχον τῆς σφραγίδος : οὕτω ὁ ἀνθρώπος τοῦ 22γ δύναται νὰ ἔχη σχέσιν μὲ πλοῖα, οἱ ἀνθρωποὶ τῶν 26α καὶ 28β μὲ τὴν κεραμευτικὴν τέχνην καὶ οἱ τῶν 47α καὶ β μὲ τὴν ἀλιείαν. Ἀλλαχοῦ εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι ἀπησχολημένοι, ἀλλὰ ἡ ἀσχολία των δὲν εἶναι φανερά : οὕτω ὁ ἐπὶ τοῦ σκαμνίου καθήμενος τοῦ 23α, ὅστις ὑψώνει τὰς χεῖρας ἔχων τι ἐπὶ τοῦ γόνατος, μὲ τὸν ἕνα πόδα ἀναδιπλούμενον ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἐνῶ δεύτερος ἀνθρώπος ὀπισθέν του κάθηται ἢ μᾶλλον προσέρχεται ἐπίσης ὁ ἀνθρώπος τοῦ 43α, ἔχων ἑκατέρωθέν του ὀφιοειδῆ ἀντικείμενα.

Ἀσχολίαν κεραμέως δέον νὰ ἀναγνωρίσῃ τις εἰς τοὺς μὲ ἀγγεῖα ἀσχολουμένους τῶν σφραγίδων 15γ (ὅπου ὁ κεραμεὺς ἴσταται ὀρθίως, κύπτων πρὸς δύο ἀγγεῖα), 26γ καὶ 27γ (ὅπου ἴσταται πρὸ ράβδου ἐξ ἧς ἐξήρτηνται ἀγγεῖα, ἴσως λοιπὸν πωλητῆς ἀγγείων), 29α (ὅπου ὁ κεραμεὺς φαίνεται προσθέτων τμημά τι εἰς τὸ ὑπὸ κατασκευὴν ἀγγεῖον)¹⁶ καὶ 49α (ὅπου ὁ κεραμεὺς ἐργάζεται ἐπὶ ἐξηρημένου ἀκανθωτοῦ — «barbotine» ; — ἢ μὲ πολλὰς λαβὰς σκεύους). Ὅτι καὶ ἐπὶ ἄλλων πλευρῶν παρίστανται ἀγγεῖα (26β, 27α, 29β καὶ γ, 49γ) καθιστᾷ βεβαιότητα ὅτι πρόκειται περὶ σφραγίδων κεραμέων. Σφραγίδες

¹⁶) Βλ. ἀνάλογον παρὰ M a t z, Πίν. XIX, 6.

κεραμέων θὰ ἦσαν καὶ ἐκεῖναι, ὅπου παρίστανται ἀγγεῖα, ἐν (30γ) ἢ πλείονα (23γ—ἡ κεφαλὴ ζῶου ἴσως νὰ εἶναι πλαστικὸν ἀγγεῖον—καὶ 10β) ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ κεραμέως, σφραγίδες δὲ πωλητῶν ὅπου ἐμφανίζονται ἀγγεῖα ἐξηρητημένα ἐκ ράβδων (21α καὶ 44β) ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ πωλητοῦ. Ἐνιαχοῦ ἐμφανίζονται σειραὶ ἀγγείων διαφόρων σχημάτων, κατὰ ομάδας, προφανῶς ἐν ἀποθηκεύσει (26β, 27α, 29β καὶ γ, 28α καὶ 49γ), ἐνίοτε μὲ διαχωριστικὴν γραμμὴν.

Μετὰ μικροτέρας βεβαιότητος δύναται τις νὰ κρίνη περὶ τῆς ἀσχολίας τοῦ ἀνθρώπου τῆς παραστάσεως 27β, ὅπου ἐμφανίζονται τὰ ἀραχνοειδῆ, ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῆς σφραγίδος 28γ. Πρόκειται ἄρα γε περὶ ὑφαντοῦ ἢ πάλιν κεραμέως πλησίον ἀγγείων ἀντιποδικῶς ἐν τῷ κλιβάνῳ τοποθετημένων; Τὸ δεύτερον φαίνεται πιθανώτερον, διότι ἄλλως αἱ σφραγίδες θὰ ἀνῆκον εἰς ὑφαντὴν-κεραμουργόν.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀσχολία τοῦ ἀνθρώπου τῆς σφραγίδος 21γ. Πρόκειται περὶ θύτου: πρὸ αὐτοῦ εἶναι τὸ θῦμα μὲ χιαστὶ δεδεμένους τοὺς πόδας· τείνει τὴν χεῖρα νὰ τὸ ἀρπάσῃ ἐκ τῶν κεράτων, ἐνῶ πρὸ τῶν ποδῶν του εὐρίσκεται ἡ σφραγιαστικὴ μάχαιρα. Εἰς ἀνάλογον στάσιν εἶναι τὸ ζῶον τοῦ 11β, ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν φαίνεται ἂν πρόκειται περὶ θυσίας ἢ δαμασμοῦ ζῶου. Ὡς θῦμα μὲ χιαστὶ δεδεμένους πόδας παρίσταται τὸ ζῶον τοῦ 35γ, ἀλλὰ ὁ θύτης δὲν παρίσταται.

Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παράστασις τοῦ κυβιστητῆρος τῆς 3α. Προστίθεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀναλόγων θεμάτων, τῶν ὁποίων λαμπρὰν ἀνάλυσιν ἔδωκεν ὁ Fern. Chapouthier ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς παραστάσεως ἀκροβάτου ἐπὶ τῆς χρυσοῦς λαβῆς τοῦ ἐκ Μαλίων ξίφους¹⁷. Ὁ ἀκροβάτης κυρτοῦται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τόξον, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἄκρων χειρῶν καὶ ποδῶν. Ἡ μία χεὶρ του εἰκονίζεται ὑπὸ τὴν ράχιν του καὶ παρέχεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι περιστρέφετο ἀπὸ τὴν ὑπτίαν εἰς προηνῆ στάσιν, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν τοξωτὴν ἐπὶ τοῦ δαπέδου θέσιν, ἐξετέλει δηλαδὴ κυβίστημα γνωστὸν καὶ σήμερον εἰς τοὺς ἀκροβατικοὺς κύκλους. Τοῦτο ἐκτελεῖται μεταξὺ δύο ὄψεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις προσδίδει ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τὴν δεξιότεχνίαν τοῦ κυβιστήματος. Ἡ κεφαλὴ του φέρει ἀκτινωτὴν διακόσμησιν, ἴσως διαδήματος, ἀκριβῶς ὡς αἱ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀκροβατῶν τῆς γνωστῆς ἐκ Μαλίων σφραγίδος. Λοφίον διπλοῦν φέρουν καὶ οἱ ἀκροβάται τοῦ ὠραίου ἐκ Κνωσοῦ χαλκηδονίου¹⁸.

Ἐσημειώθη ἤδη ὅτι αἱ παραστάσεις τῶν ζῶων εἰς τὰς πρωτοκρη-

¹⁷) Fern. Chapouthier, Deux épées d'apparat (Mallia), Études Crétoises V, Paris 1938, σ. 51 κ.έξ.

¹⁸) Evans, P. of M. IV, Πίν. LIVj.

τικὰς σφραγίδας εἶναι ἄφθονοι, ποικίλοι καὶ φυσικαί. Τοῦτο εἶναι ἀμέσως αἰσθητὸν ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν δημοσιευομένων σφραγιδολίδων. Τὸ περίγραμμα ἰδίως ἀποδίδει μετὰ μεγάλης πειστικότητος τὴν μορφήν καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν κίνησιν τοῦ ζῴου. Καὶ ὅμως αἱ περισσότεραι τῶν παραστάσεων τούτων ἐγένοντο προχείρως καὶ ἀσφαλῶς ταχέως. Γίνεται φανερὸν ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ καλλιτέχνου ἔβαινε πολὺ ἀσφαλέστερον εἰς τὴν παράστασιν τῶν ζῴων παρὰ εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀνθρώπων. Παρὰ τὴν σμικρότητα τῆς ἐπιφανείας, λόγῳ τῆς ὁποίας συνήθως ἐν ζῴον μόνον ἀπεικονίζεται, ὁ καλλιτέχνης δὲν δεσμεύεται εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀπόδοσιν. Ἀνατομικὴ πλαστικότης σπανίως ὑπάρχει καὶ γίνεται φανερὰ ἢ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξέλιξις ἐξ ἀπλῆς συγκρίσεως μὲ τὰς μορφὰς τῶν ζῴων τῆς τριπλεύρου σφραγίδος 8 τῆς δευτέρας ἀκμῆς. Ἐκεῖ ἡ σχηματικότης τοῦ θέματος οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν φυσικότητα τῆς ἀποδόσεως.

Ἡ αἰγάγρος εἶναι τὸ μᾶλλον ἀγαπητὸν θέμα τῶν παραστάσεων τούτων, ἴσως διὰ τὴν κινητικότητά του: Προσπίπτει ἀσθμαίνουσα εἰς τὰ πρόσθια γόνατα, ζητοῦσα νὰ καλυφθῇ ὑπὸ κλάδον (7α), πηδᾷ εἰς φανταστικὴν, ἐξαμβλωματικὴν στάσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἴσως ἀπὸ βράχου, μὲ τὴν γλῶσσαν ἐκτὸς τοῦ στόματος (12α), βόσκει ἤσυχος (13α) ἢ στρέφει ἀνήσυχος πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν, ἐτοίμη νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν (15α). Αἰγάγρος ἐπὶ βράχου εἶναι, φαίνεται, τὸ μακρὺλαιμον ζῴον τῆς 41α, καίτοι κέρατα μόλις διακρίνονται. Αἶγες ἢ πρόβατα εἶναι τὰ ζῴα τῶν σφραγίδων 21γ καὶ 35γ. Ζεῦγος κεφαλῶν αἰγάγων (48γ) καὶ κεφαλὴ μὲ μεγάλα ἀκανθωτὰ κέρατα (45γ) παρεστάθησαν ὡς βραχυγραφικὴ δήλωσις τοῦ ζῴου, ὡς λάφυρα κυνηγίου ἢ ὡς ἀπλᾶ ἰδιογράμματα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ στάσις τῆς μικροσώμου δορκάδος μὲ τὰ διακλαδιζόμενα κέρατα τῆς 3β. Ὁ γλύψας καλλιτέχνης ἀποδεικνύεται ἀριστοτέχνης περὶ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀνησύχου τούτου ζῴου.

Ὁ ταῦρος βεβαίως δὲν λείπει εἰς τὴν σειρὰν τῶν παραστάσεων. Ἀφήνοντες κατὰ μέρος τοὺς θαυμασίους ταύρους τῆς σφραγίδος 8, ἀναγνωρίζομεν ἀπὸ τὴν χαρακτηριστικὴν στάσιν καὶ τὴν οὐρὰν τὸ ζῴον τοῦτο εἰς τὸ 12γ καὶ ἐπίσης εἰς τὸ 13β. Ἐπίσης ταῦρος εἶναι τὸ κερασφόρον ἰσχυρὸν ζῴον τοῦ 49α. Ἐκ τοῦ ρύγχους ἀναγνωρίζονται ὡς δαμαλίδες, μὲ τὰ μικρὰ τῶν ὑπὸ τὴν κοιλίαν, τὰ βραχύσωμα τετράποδα τῆς σφραγίδος 20. Ἐκ τοῦ ρύγχους ἐπίσης ἀναγνωρίζεται μᾶλλον ὡς ταῦρος, παρὰ τὴν σχηματοποίησιν, τὸ τετράπουν τῆς 10γ.

Κεφαλαὶ ταύρων ἐν κατατομῇ παριστανόμεναι εἰς τὰ 34β καὶ 42β ἐπέχουν μᾶλλον θέσιν ἰδιογραμμάτων. Τὸ βούκρανον ὅμως, ὡς ἱερὸν σύμβολον, ἐπεκράτησε ἐπὶ τῶν πρωτοκρητικῶν σφραγίδων, κατὰ τὸ

μᾶλλον καὶ ἦττον ἐσχηματοποιημένον: μικρὸν βούκρανον ἐδηλώθη ἄνω τῆς ράχεως τοῦ ζῴου τῆς 11α δύο ἀντιποδικῶς τεθειμένα βούκρανα ἐπὶ τῆς 34α, ἐν ὁμοίον ἐπὶ τῆς 46β, καὶ ἄλλο μεταξὺ ἀστέρων ἐπὶ τοῦ 24β. Λίαν σχηματικὰ καὶ μόλις ἀναγνωρίσιμα εἶναι τὰ 38α (ἂν δὲν πρόκειται περὶ κρινοειδοῦς κοσμήματος) καὶ 25β.

Ἦνος εἶναι μᾶλλον τὸ ζῴον τῆς 18β.

Ἰδιαιτέρως ἐπιτυχεῖς εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ κυνός: ἡρέμα βαίνων, μὲ μᾶλλον χαμηλωμένην τὴν κεφαλὴν (18α), σαίνων τὴν οὐρὰν καὶ ὑψῶν τὸν ἕνα πόδα (11α), προστατεύων τὸ πρὸ αὐτοῦ μικρὸν (12β), συσπειρούμενος καὶ ὑλακτῶν (19 καὶ 24γ), στρέφων ἀνησύχως τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω (14γ, 30α καὶ 31γ), διωκόμενος (43β καὶ 46α) ἢ διώκων θήραμα (37α καὶ 49α), πάντοτε ἐξαιρετικῶς εὐκίνητος καὶ ζωηρός.

Λέοντος παρέχεται ἐν λίαν χαρακτηριστικὸν παράδειγμα (23β).

Δύο τῶν τετραπόδων εἶναι αἰνιγματώδη: τὸ ἀνακαθήμενον μὲ μακρὰν ἀνυψουμένην οὐρὰν κερασφόρον τῆς 16γ καὶ τὸ μὲ σῶμα λέοντος μὲ ἀνθρωπίνην κεφαλὴν καὶ πλαγίως διανοιγόμενα κέρατα ζῴον τῆς σφραγίδος 7γ. Τὸ δεύτερον δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρῶτον ἐνθυμίζει στάσεις ἄλλων ζῴων (σφιγγὸς ἢ αἰλούρου)¹⁹.

Ἐκ τοῦ πτερωτοῦ κόσμου διακρίνονται κυρίως τὰ ὑδροβία (32γ καὶ 33γ καὶ ἴσως 43γ)²⁰. Πολὺν σχηματικὰ εἶναι τὰ ἱπτάμενα πτηνὰ τῶν 9α καὶ 32β.

Τὸ 40γ ἴσως νὰ εἶναι μύρμηξ ἢ ἄλλο κολεόπτερον. Διὰ τὰ ἀραχνοειδῆ ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος. Τὸ ἀραχνοειδὲς 25γ ἴσως νὰ εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ δίσκου μεταξὺ τῶν ἱερῶν κεράτων, ἀντιποδικῶς ἐπαναλαμβανόμενον.

Ἐκ τῶν ἐρπετῶν παρεστάθησαν ὁ σκορπιὸς (33α, ἴσως καὶ 14α), ὁ ὄφις (3α), καὶ ὁ φανταστικὸς δικέφαλος δράκων (32α)²¹.

Ζεύγη ἰχθύων παραλλήλως βαινόντων διεκόσμησαν τὰς σφραγίδας 4α καὶ 47γ. Χαριέντως περιδινούνται οἱ δύο μικροὶ δελφῖνες τῆς 14β. Ὀστρέων ζεῦγος μᾶλλον ἢ τρωκτικῶν εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς 11γ.

¹⁹) Ἀνάλογον στάσιν ζῴου βλ. ἐπὶ αἰγυπτολιβυακοῦ πρίσματος ἐκ Καρνάκ Evans, Scripta Minoa, σ. 123 εἰκ. 58. Τὸν αἰλουρον εἰς ἀνακαθήμενην στάσιν βλ. εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 75 ἱερογλυφικὸν σημεῖον τοῦ καταλόγου A τοῦ Evans.

²⁰) Βλ. ἀνάλογα Matz, Πίν. XVIII-2α καὶ XXI 4β.

²¹) Ἀνάλογα βλ. παρὰ Matz, Πίν. XVIII, 1c καὶ 5c.

Τῶν ἀγγείων ἐμφανίζεται ἱκανὴ ποικιλία: Εὐρύστομοι πίθοι (30γ), πίθοι μὲ ἐπίπεδα χεῖλη (26β), λέβητες (29γ), δίωτα σφαιρικὰ ἀγγεῖα (26γ, 27α, γ, 29β, γ, 44β, 10β, 15γ, 21α), ἀμφορεῖς (27α, 29β), πρόχοι (23γ, 27α, 28α, 49γ), ἀκκιδωτὰ ἢ πολύωτα (49β). Ἀμφορεὺς ἐμφανίζεται μεταξὺ τῶν ἰдеоγραμμάτων τῆς χρυσῆς σφραγίδος 5α, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σφραγιστικῆς ἐπιφανείας πρόχους μὲ πόδα καὶ πρόχυσιν, ἀγγεῖον προφανῶς μεταλλικόν.

Ἰδιόρρυθμον ἀντικείμενον εἶναι τὸ τῆς 15β, ὁμοιάζον πρὸς περικεφαλαίαν. Λαβὴ τοξωτὴ, κερατοειδεῖς ἀποφύσεις καὶ ὀπαι (ἐνταῦθα τετραγωνικαί) τὸ πλησιάζουν πρὸς τὰ κωδωνόσχημα ΜΜΙ εἰδώλια. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ πρόκειται περὶ κλιβάνου ἢ σκεύους.

Τινὰ σκευὴ περιλαμβάνονται εἰς τὰς σειρὰς τῶν ἱερογλυφικῶν σημείων τῶν δημοσιευομένων σφραγίδων. Δὲν γνωρίζομεν ποῖα ἀκριβῶς ἐξ αὐτῶν ἐπέχουν θέσιν πραγματικῶν ἰдеоγραμμάτων. Ἡ γενομένη ἀνάλυσις δεικνύει ὅτι τινὰ τῶν παραστατικῶν σημείων ἀπετέλουν πράγματι ἰдеоγράμματα. Ἡ διὰ ἰдеоγραμμάτων ἔκφρασις τῶν ἐννοιῶν ἀποτελεῖ ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον στάδιον τῆς γραφῆς, καὶ ἡ τοιαύτη γραφὴ ἐπὶ τῶν σφραγίδων διεσάφει ἰδίως τὰς ἀσχολίας καὶ ἰδιότητας τοῦ κατόχου των. Τὰ δύο πλοῖα τῶν σφραγίδων 22α καὶ 24α ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς τοιαῦτα ἰдеоγράμματα. Διὰ τούτων προστίθενται δύο νέα παραδείγματα εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ καθηγητῆς κ. Σπ. Μαρινᾶτος συνεκέντρωσεν εἰς τὴν περὶ τοῦ μινωικοῦ ναυτικοῦ μελέτην του²³. Δύναται ἐπίσης νὰ προστεθῇ ἡ σχηματικὴ δήλωσις ἰστίου τοῦ 9β.

Ἱερογλυφικὰ σημεῖα εἰς σειρὰς, ἀποτελοῦντα πραγματικὴν ἱερογλυφικὴν γραφήν, ἔχομεν ἐπὶ τῶν σφραγίδων 1δ, 5α, β, γ, δ, 7γ, 40β καὶ 41γ. Ἐκ τῶν σημείων τούτων (ὄφθαλμοῦ, διπλοῦ πελέκεως, διπλοῦ κλάδου, λόγχης, ἀμφορέως, πρόχου μετὰ προχύσεως, *template*, κιγκλιδώματος, βωμοειδοῦς, φράγματος, κοπάνου, βοοκεφαλῆς, κεφαλῆς λύκου, ἀρότρου, ἐγχειριδίου, βέλους, ὀκλάζοντος ἀνθρώπου καὶ κοπέως) ἀγνωστον εἶναι μόνον ἓν, τὸ σχήματος πιοειδοῦς βωμοῦ (τῆς σφραγίδος 5β). Ὁ ἀμφορεὺς ὅμως καὶ τὸ κιγκλιδωτὸν ὑπάρχουν μόνον εἰς τὰ ἱερογλυφικὰ τῶν πινακίδων καὶ παρηλλαγμένα πως (B 50 καὶ 45 τοῦ καταλόγου Evans). Ὁ κατάλογος A οὕτω δύναται νὰ συμπληρωθῇ διὰ δύο σημείων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Evans ἀποκληθὲν «*template*» (ἐνταῦθα τὸ πρῶτον τοῦ 5α) κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Πλάτωνος ἀποδίδει αὐτὸν τὸν βασιλικὸν θρόνον μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ του κοιλώ-

²³) Sp. Marinatos, La marine Créto-mycénienne ἐν BCH LVI (1933) σ. 179 κ.ἐξ.

ματα. Τοῦτο γίνεται ἔτι σαφέστερον ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ σημείου εἰς τὸν κατάλογον Evans: ἀποδίδει τὸ διπλοῦν βάθυσμα τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ θρόνου καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν κατὰ τοὺς πόδας κύρτωσιν²³.

Καταλήγω μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο προσωπειῶν, ἐν εἴδει Γοργονείων, τῶν σφραγίδων 1β καὶ 2α. Τοιαῦτα προσωπεῖα δὲν εἶναι ἄγνωστα μεταξὺ τῶν μινωικῶν παραστάσεων. Διὰ νὰ παραλείψω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὸν φανταστικὸν κόσμον τῶν σφραγισμάτων τῆς Ζάκρου, ὑπομιμνήσκω τὴν λίαν ἀνάλογον σύνθεσιν ὁμοίου τετραπλεύρου πρίσματος ἐκ τῆς κεντρικῆς Κρήτης παρὰ Evans, P. of M. I, σ. 277 καὶ 207c.

Ἰδιαιτέρως ἀνάλογον εἶναι τὸ γοργόνειον τῆς πρώτης: δὲν ἔλλειπει οὔτε ἡ εἰς πτερύγια διαμόρφωσις τῶν ἐκβλαστήσεων, οὔτε ἡ ἀκιδωτὴ κόμη, οὔτε τὰ δίλοβα, ὡσεὶ φέροντα ἐνώτια, ὦτα, οὔτε οἱ μακροὶ ὀδόντες. Εἰς τὸ δεύτερον ἡ κυριώτερα διαφορὰ εἶναι ὅτι τὰ ἐξαρτήματα ἐξελίσσονται ἐκατέρωθεν μᾶλλον ὡς ὄφεις παρὰ ὡς πτερύγια. Ἡ σχέσις μὲ τὰ προσωπεῖα τῆς Ἰστάρ καὶ ἄλλα ἀνάλογα τοῦ σουμερικῆς ἰδίας κύκλου τῆς Ἀνατολῆς ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ Evans. Ἀλλὰ ὀρθώτερον ἀνεγνώρισεν ὁ κ. Μαρινάτος τὴν σχέσιν μὲ τὰ ἑλληνικὰ γοργόνεια, συγκεντρώσας καὶ ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα ἐκ σφραγίδων καὶ σφραγισμάτων τοῦ Μόχλου, Φαιστοῦ καὶ Ζάκρου καὶ τὰς περιέργους ἀποτροπαίους παραστάσεις τῶν μηλιακῶν προελληνικῶν ἀγγείων²⁴. Τὰ δύο νέα παραδείγματα στηρίζουν ἀσφαλέστερον τὴν ἄποψιν ταύτην. Ἡ ἠνωρθωμένη κόμη, οἱ βλοσυροὶ ὀφθαλμοί, οἱ ἐξέχοντες ὀδόντες, οἱ ἐλισσόμενοι ὡς ὄφεις πλόκαμοι, τὰ ἐξέχοντα ὦτα εἶναι ἀποδεικτικά. Αἱ μορφαὶ αὗται ἐπεκράτησαν ὡς ἀποτροπαϊκαὶ καὶ ἡ ἐμφάνισις των ἐπὶ σφραγίδων, αἱ ὁποῖοι εἶχον καὶ τὴν ἐννοίαν περιάπτων, δὲν ξενίζει. Τὸ αὐτὸ ἀποτροπαϊκὸν προσωπεῖον δεόν νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸ πρόχειρον χάραγμα τῆς 45β: οἱ ὄφεις-πλόκαμοι ἐδηλώθησαν ἐκατέρωθεν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μὲ τὴν ρίνα ἀπεδόθησαν σχηματικῶς εἰς σχῆμα T, ὡς συνήθως εἰς παραστάσεις τοῦ προελληνικοῦ κύκλου.

²³) Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν ποδῶν συνδετικὴ κεραία εἰς τὸ ὠραῖον, πιθανῶς βασιλικόν, σφραγίδιον Μόχλου: Matz, Πίν. XIII, 9. Τὸ σημεῖον τοῦ «Θρόνου» ἐμφανίζεται μάλιστα ἐπὶ πολυτελῶν σφραγίδων, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς βασιλικαί, παρὰ Evans, Scripta Minoa, σ. 153, P 23 καὶ 24.

²⁴) Σπ. Μαρινάτου, Γοργόνες καὶ Γοργόνεια, «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς» 1927-8, σ. 7 κ.ἐξ.

Ἡ ὡς ἄνω γενομένη ἀνάλυσις ἀποδεικνύει τὴν σειρὰν τῶν πρισματικῶν σφραγιδολίθων τῆς Συλλογῆς Γιαμαλάκη ἀντιπροσωπευτικὴν γενικώτερον τοῦ εἴδους τούτου τῶν πρωτοκραητικῶν λίθων. Ἐπιπλέον συμπληρώνει τὰ διδάγματα, τὰ μέχρι σήμερον προκύψαντα ἐκ τῆς μελέτης τοῦ διακοσμητικοῦ καὶ παραστατικοῦ των κύκλου εἰς βαθμὸν σημαντικόν. Ἡ δημοσίευσίς τῶν πρωτοκραητικῶν σφραγιδολίθων ἄλλων σχημάτων τῆς Συλλογῆς θὰ προσφέρῃ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου ἀνάλογα διδάγματα.

ΑΓΝΗ ΞΕΝΑΚΗ